

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za metodiku nastave hrvatskoga jezika i književnosti

Zagreb, 10. srpnja 2015.

**INTERPRETACIJA I METODIČKI PRISTUP LIKOVIMA U DJELU *GOSPOĐICA*
JULIJA AUGUSTA STRINDBERGA**

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS bodova

MENTOR:

dr. sc. Dean Slavić

SUMENTOR:

dr. sc. Janica Tomić

STUDENT:

Anja Hudoletnjak

KAZALO

1. UVOD	1
2. AUGUST STRINDBERG – ŽIVOT	2
2.1. AUGUST STRINDBERG – STVARALAŠTVO	3
3. <i>GOSPOĐICA JULIJA</i>	5
3.1. NATURALIZAM	6
3.2. FABULA	8
3.3. BIBLIJSKA METAFORIKA	9
3.4. IVANJSKA NOĆ	13
3.5. SNOVI	15
3.6. JEZIK	16
4. LIKOVI	19
4.1. JULIJA	20
4.2. HISTERIJA	21
4.3. JEAN	24
4.4. KRISTINA	25
4.5. <i>CILJ OPRAVDAVA SREDSTVO</i>	27
4.6. MOĆ	29
4.7. DVIJE STRANE SVAKOGA LIKA	30
5. METODIČKI PRISTUP DRAMSKOM DJELU	32
5.1. REALIZACIJA DRAME <i>GOSPOĐICA JULIJA</i> U ŠKOLI	33
5.2. METODIČKI SUSTAV	34
5.3. ZADAĆE NASTAVNE JEDINICE	34
5.4. NASTAVNE METODE I NASTAVNA SREDSTVA	35
5.5. PRIKAZ URUČKA	36
5.6. PRIKAZ ANKETNOG LISTIĆA	40
6. <i>GOSPOĐICA JULIJA</i> U ŠKOLI	41
6.1. TIJEK SATA	41
6.2. POČETAK SATA I MOTIVACIJA	42
6.3. NAJAVA TEKSTA I NJEGOVA LOKALIZACIJA	43
6.4. INTERPRETATIVNO ČITANJE PO ULOGAMA	43
6.5. INTELEKTUALNO-EMOCIONALNA STANKA I IZRAŽAVANJE DOJMOVA	43

6.6. INTERPRETACIJA	44
6.7. SINTEZA	44
6.8. ZADATAK ZA SAMOSTALAN RAD – ANKETA	44
6.9. ZADAVANJE DOMAĆE ZADAĆE.....	45
6.10. ANALIZA ANKETNOGA LISTIĆA – OPĆI PODACI O ISPITANIM OSOBAMA	45
6.11. ANALIZA ANKETNOGA LISTIĆA – PRVA SKUPINA UPITA	46
6.12. ANALIZA ANKETNOGA LISTIĆA – DRUGA SKUPINA UPITA.....	46
6.13. OSVRT NA CJELOKUPAN ANKETNI LISTIĆ	48
6.14. PRIMJERI DOMAĆE ZADAĆE.....	49
6.15. PLAN PLOČE.....	50
6.16. OSVRT NA SAT.....	50
7. ZAKLJUČAK	51
8. LITERATURA.....	52

1. UVOD

Drama *Gospođica Julija* Augusta Strindberga jedna je od najpoznatijih švedskih drama. Također, ona je i sastavni dio nastave književnosti u Švedskoj. No, hrvatski učenici ne poznaju tu dramu, a Strindberg se, eventualno, spominje u nekim gimnazijama kao predstavnik skandinavskoga naturalizma.

Tema ovoga diplomskoga rada je interpretacija i metodički pristup likovima u djelu *Gospođica Julija* Augusta Strindberga. Cilj rada je predstaviti dramu, analizirati likove i približiti hrvatskim učenicima daleku i poprilično nepoznatu švedsku književnost. Diplomski se rad sastoji od dvaju dijelova. Prvi, teoretski dio sadrži biografiju pisca i analizu drame: fabulu, pripadnost književnom razdoblju, biblijsku metaforiku, detaljnu analizu likova, simboliku vremena radnje, pojam histerije itd. Drugi dio povezan je s metodikom. Hrvatski prijevod drame nastao je godine 1977. i na prijedlog mentora Slavića, prijevod je usklađen s današnjim normama hrvatskoga pravopisa. S obzirom na to da je rad metodički i da se rad temelji na interpretaciji djela, za potrebe ovoga diplomskoga rada održan je sat u školi. Nakon teoretskih priprema i konzultacija s mentorom metodičarom, osmišljen je sat interpretacije *Gospođice Julije* s posebnim naglaskom na analizi likova. Pripremljen je uručak s kratkim sadržajem i odabranim dramskim situacijama koji je temelj za interpretaciju. Sat je održan u drugom razredu „Škole za medicinske sestre Vinogradska“.

Ovaj diplomski rad sadrži prijedlog sata za analizu *Gospođice Julije*. Kada bi mogućnosti to dopuštale, bilo bi vrijedno vidjeti sat u švedskim školama i kasnije ga izvesti na sličan način u našim školama.

2. AUGUST STRINDBERG – ŽIVOT

August Strindberg rođen je u Stockholmu 22. srpnja godine 1849., a umro je od raka želuca, također u Stockholmu, 14. svibnja godine 1912.¹ Iako je obitelj živjela u neimaštini i u oskudici, Strindberg je pohađao gimnaziju i Sveučilište u Uppsali. Bio je zaposlen kao učitelj, glumac, novinar, kulturni kritičar, dramatičar, slikar i knjižničar. Svojim je stvaralaštvom i stavovima izazivao pozornost. Divili su mu se brojni mladi ljudi i pokušao se uvesti i njegov kult. No, uz njega se vežu i problematična uvjerenja, poput rasizma, antisemitizma i mizoginije. Osim toga, bojao se i tehnike i držao je da su željezničke pruge, parobrodi i telefoni nepotreban luksuz, a upitnim je držao i znanje čitanja i pisanja. Oduševljavao se alkemijom i bio je uvjeren da će stvoriti zlato i dobiti Nobelovu nagradu. U duhovnom pogledu slijedio je svog učitelja Emanuela Swedenborga. Strindberg je imao problema s alkoholom, a koristio je i droge. Sasvim otvoreno surađivao je s ruskim teroristom Aleksandrom Herzenom. Pozdravljao je terorističko oružje toga vremena, dinamit, i želio je da bude dostupan svakome i da se koristi u svrhe terora. Bio je tri puta u braku i imao je četiri kćeri. Često je boravio u inozemstvu, tj. u Njemačkoj, Švicarskoj, Francuskoj, Danskoj, Austriji i u Engleskoj.

U mnogim se njegovim djelima mogu prepoznati autobiografski elementi. Sebe je doživljavao, ne samo kao književnika, već i kao odabranog genija i reformatora, a poslije i kao proroka.² Njegov je književni opus golem i obuhvaća drame, novele, romane i pjesničke zbirke. Bez obzira na sve negativne strane, Strindberg je neupitno jedan je od najpoznatijih i najvećih švedskih pisaca. Njegove se drame izvode na svim svjetskim pozornicama, a veliki dokaz i priznanje njegovom radu jest najprestižnija švedska književna nagrada koja se dodjeljuje jednom godišnje u Stockholmu.³ Nagrada je nazvana po njemu, tj. *Augustpriset*, i dodjeljuje se u tri kategorije: za beletristiku, stručnu literaturu i dječju književnost.

¹ Carlson, Harry G. *Strindberg: Biografska skica*. Prolog 55/56. (XV) 83. str. 11.-21.

² Goranka Lozanović. Strindberg August. *Leksikon svjetske književnosti*. Pisci. Bašić, Sonja... [et al]. Zagreb: Školska knjiga. 2005: 1037.

³ Augustpriset. <http://www.augustpriset.se/> 13. svibnja 2015.

2.1. AUGUST STRINDBERG – STVARALAŠTVO

Prvo mu je značajno djelo povijesna drama *Majstor Olof* (*Mäster Olof*, 1872).⁴ Olof Lagercrantz u svojoj knjizi koja detaljno opisuje Strindbergov život kaže da su majstor Olof i Strindberg kao braća blizanci, no jedan je od krvi i od mesa, a drugi je izmišljena ličnost, sjena.⁵ Krajem 1880-ih piše ciklus drama o odnosima među spolovima koje kasnije dobivaju naziv „naturalističke drame“. Taj ciklus čine *Otac* (*Fadern*, 1887), *Gospođica Julija* (*Fröken Julie*, 1888) i *Vjerovnik* (*Fordringsägare*, 1890). Kritičari su bitno razdoblje u njegovu stvaralaštvu nazvali „inferno-krizom“ (prema drami *Inferno*, 1897) koja je postala temeljem nove dramatike. Drame *Put u Damask* (*Till Damaskus*, 1–3, 1898-1904), *Advent* (1898) i *Ima zločina i zločina* (*Brott och brott*, 1899) izrastaju iz autorovih osobnih kriza. Zbog inovativnosti dramske strukture i uvođenja lika Nepoznatoga drama *Put u Damask* ima posebno mjesto u povijesti europske drame. U dramama koje slijede piše o oprostima i o pomirbi u svakodnevicama srednjega sloja *Uskrs* (*Påsk*, 1900) i o ljudskoj patnji *Igra snova* (*Ett drömspel*, 1902). Također, piše takozvane komorne igre u kojima se prikazuju izgubljeni i otuđeni likovi (*Kammarspelen*, 1907): *Nevrijeme* (*Oväder*), *Spaljena zemljišta* (*Brända tomten*), *Sablasna sonata* (*Spöksonaten*). Jedanaest povijesnih drama sadrži realističniji izraz, no zadržan je religiozno-mističan pogled na sudbine kraljeva koji postaju ili božji izabranici ili žrtve. Najpoznatije su *Priča o Folkunzima* (*Folkungsagan*, 1899), *Gustaf Vasa* (1899), *Erik XIV.* (1899), *Karlo XII.* (1901) i *Kristina* (1903). Neoromantizam se očituje u djelima *Ivanje* (*Midsommar*, 1900), *Labud* (*Svanehvit*, 1901) i *Nevjesta* (*Kronbruden*, 1902). Posljednja drama je *Velika cesta* (*Stora landsvägen*, 1909). Već prvim značajnijim proznim djelom *Crvena soba* (*Röda rummet*, 1879) tematski i jezično potiče modernu švedsku prozu. Zbirka novinskih reportaža *Novo carstvo* (*Det nya riket*, 1882) sadrži društvenu satiru, a historiografska proza *Švedski narod* (*Svenska folket*, 1880) i novele *Švedske sudbine i pustolovine* (*Svenska öden och äfventyr*, 1–4, 1882–91) izražavaju zanimanje za povijest. Novele *Brakovi* (*Giftas*, 1–2, 1884–85) patrijarhalne su utopije o bračnim odnosima. Te su novele izazvale reakcije i u liberalnim i u konzervativnim krugovima i Strindberg se morao

⁴ Goranka Lozanović. Strindberg August. *Leksikon svjetske književnosti*. Pisci. Bašić, Sonja... [et al]. Zagreb: Školska knjiga. 2005: 1037.-1038.

⁵ *Strindberg och mäster Olof är två tvillingbröder, den ene av kött och blod och den andre en diktad gestalt, skugga*. Lagercrantz, Olof. August Strindberg. Ungern: Wahlström & Widstrand Stockholm. 1982: 55.

suočiti s optužbom zbog napadanja religije koja ga je zamalo odvela u zatvor.⁶ Vlada ga je optužila za bogohuljenje zbog jedne usputne primjedbe u kojoj je Krista nazvao agitatorom. Samo suđenje završilo je oslobađajućom presudom, ali to je iskustvo Strindberga snažno potreslo. Kretanje od socijalno angažiranih k psihološki usmjerenim i estetski slobodnijim tekstovima vidljivo je u autobiografskom romanu *Služavkin sin* (*Tjänstekvinnans son*, 1–3, 1886–87). Motivi iz stockholmskog arhipelaga prikazani su u *Ljudima s Hemsöa* (*Hemsöborna*, 1887), u zbirci novela *Život muškaraca iz arhipelaga* (*Skärkareslif*, 1888) te u romanu *Na obali mora* (*I havsbandet*, 1890). *Inferno* (1897) svjedoči o razdoblju mentalnih kriza (1894–97) i o konačnoj duhovnoj i idejnoj preobrazbi. Mnogi Strindbergovi ideologemi i veći dio stvaralaštva nisu bili prihvaćeni u Švedskoj zbog čega se morao vratiti socijalnoj tematici. *Gotičke sobe* (*Götiska rummen*, 1904) neuspio su nastavak *Crvene sobe*, a *Crne zastave* (*Svarta fanor*, 1907) izvrsno je napisan roman s ključem. Kasnija proza, *Okultni dnevnik* (*Oculda dagboken*, 1896–1908), nadahnuta Talmudom, spaja osobnu, magijsku i religijsku sferu. *Plava knjiga* (*En blå bok*, 1907–12) spoj je dnevnčkih zapisa, sjećanja, kratkih novela, psiholoških analiza, znanstvenih i okultnih opažaja te poema u prozi. Objavio je i nekoliko zbirka poezije, npr. *Mjesečareve noći u budnim danima* (*Sömngångarnätter på vakna dagar*, 1884).

Osim književnim radom, Strindberg se bavio i slikarstvom.⁷ Bio je svestran talent i područja njegovih interesa lako su se mijenjala. Prijelaz je često bio nagao: kada bi na kakvu započetu putu naišao na jak otpor, brzo bi promijenio zanimanje ili usmjerenje. Njegovo bavljenje slikarstvom to jasno pokazuje: slikao je u kratkim i jasno omeđenim razdobljima koja se u određenim slučajevima mogu svesti na svega nekoliko produktivnih dana. Slikarstvo je bio način komunikacije kada su se drugi načini činili nedostupnima.

Strindbergovi književni i slikarski talenti izvrsno su se nadopunjavali jer su iskazivali njegovu moć zapažanja i prikaza pojedinosti što se najbolje vidjelo tijekom izvedbe djela na pozornici.⁸ Drame su umjetnost za oko, lica uvijek nastupaju na majstorski opisanoj sceni, pred zadanom pozadinom u zadanoj rasvjeti, u određen sat, u određeno godišnje doba. I kao pisac, on je likovni umjetnik koji riječima hvata impresionističke i nadrealističke isječke iz zbilje i zaustavlja ih na papiru.

⁶ Carlson, Harry G. *Strindberg: Biografska skica*. Prolog 55/56. (XV) 83. str. 14.

⁷ Söderström, Göran. *Strindbergovo slikarstvo*. Prolog 55/56. (XV) 83. str. 88.-94.

⁸ Söderström, Göran. *Strindbergove ideje o senografiji*. Prolog 55/56. (XV) 83. str. 80.-88.

3. *GOSPOĐICA JULIJA*

Gospođica Julija (*Fröken Julie*) prvi je put izvedena godine 1888. u Stockholmu, a praizvedba je bila u Strindbergovom eksperimentalnom kazalištu u Kopenhagenu godinu dana kasnije.⁹ August Strindberg napisao je dramu za samo dva tjedna.¹⁰ Kao inspiracija za lik gospođice Julije poslužile su tri ličnosti: kraljica Mathilde Caroline, grofica Frankenau i plemkinja Siri von Essen.¹¹ *Gospođica Julija* Strindbergu je osigurala mjesto u svjetskom dramskom stvaralaštvu i ona je njegova najizvođenija drama na švedskim, ali i na svjetskim pozornicama.¹² No, bez obzira na golemu slavu koju mu je drama osigurala, Strindberg nije novčano profitirao jer su izdavači nerado prihvaćali njegove rukopise i kazališta nisu htjela izvoditi drame zbog sudskog procesa i problema zbog zbirke novela *Brakovi*.¹³

Gospođica Julija zauzima posebno mjesto zbog Strindbergovog predgovora bogatog analizom. Ona je pokušaj da se izgradi model naturalističko-psihološke drame, izvučene izravno iz stvarnosti. Strindberg kaže da je kazalište škola za mlade ljude, ali da se tamo stvaraju i iluzije i da se podliježe prijevarama.¹⁴ Njegovo mišljenje o kazalištu može se povezati s likom Jeana koji je usvojio bogatiji i pravilniji govor upravo u kazalištu. No, iluzije su povezane i s prividima koji nastaju za vrijeme ivanjske noći kada se sve čini drugačijim. To znači da kazalište može poučavati, ali i stvarati nerealne slike o svijetu i o životu. Strindberg u predgovoru raščlanjuje likove i objašnjava njihovu sudbinu. Svaki lik

⁹ Goranka Lozanović. *Gospođica Julija. Leksikon svjetske književnosti. Djela*. Bašić, Sonja... [et al]. Zagreb: Školska knjiga. 2005: 194.-195.

¹⁰ *Fröken Julie hade skrivit på två veckor, och lika litet tid tog förfärdigandet av nästa drama, Fordringsägare*. Meidal, Björn, Wanselius, Bengt. *Strindbergs världrar*. Stockholm: Bokförlaget Max Ström. 2012: 217.

¹¹ *Julie är en dotter till en greve och godsägare – drottning Mathilde Caroline, grevinnan Frankenau och friherrinnan Siri von Essen är tre av de gestalter som rör sig bakom henne*. Lagercrantz, Olof. August Strindberg. Ungern: Wahlström & Widstrand Stockholm. 1982: 230.

¹² *Fröken Julie och Ett drömspel hör till de skådespel som har gett Strindberg en rangplats inom världsdramatiken. Fröken Julie är Strindbergs såväl nationellt och internationellt mest spelade drama*. Strindberg, August. *Fröken Julie*. Södertälje: Norstedts. 1993: 7.

¹³ Carlson, Harry G. *Strindberg: Biografiska skica*. Prolog 55/56. (XV) 83. str. 14.

¹⁴ *Teatern har därför alltid varit en folkskola för ungdom, halvbildade och kvinnor, vilka ännu äga kvar den lägre förmågan att bedraga sig själva och låta sig bedras, det vill säga få illusion, emottaga suggestionen av författaren*. Strindberg. 1993: 13.

ima svoju ulogu i unutarnje pokretače.¹⁵ Gospođica Julija moderan je lik koji je svezremenski zbog svojih liberalnih obilježja. Kristina, u nedostatku svećenika u drami, ima ulogu moralnoga suca. Jean je sluga, ali on se želi uzdići na društvenoj ljestvici. Zbog svog podrijetla s jedne strane, i želje za boljim i višim društvenim položajem, s druge, njegov je lik dvostruko oblikovan. Kao glavne likove Strindberg izdvaja gospođicu Juliju i Jeana, a Kristina je manje bitna. Razgovori među likovima nisu strogo simetrični i matematički određeni, već više nalikuju razgovorima iz svakodnevnog života.¹⁶ Opisuje se psihološki razvoj i sukob u likovima i Strindberg drži da je to ono što najviše zanima gledatelje. No, osim same analize teksta i likova, predgovor sadrži i opis pozornice i opis izvedbe drame.¹⁷ Određuju se dekoracije, rasvjeta i ostali detalji koji utječu na samo izvođenje drame. Ovako pomno pisan predgovor, koji osim analize drame, sadrži i upute za njezinu izvedbu, samo je jedan od niza dokaza Strindbergovog talenta koji je uvelike pridonio bogatstvu, ne samo švedske, već i svjetske književnosti.

3.1. NATURALIZAM

Naturalizam je filozofski nazor koji sve pojave povezuje s tvarnim uzrocima, odbacujući utjecaj nadnaravnih sila ili bilo kojih drugih idejnih činilaca.¹⁸ Priroda je primaran princip koji leži u osnovi svih tvorba i procesa. Vođa naturalističke književne škole u Francuskoj Émile Zola preuzima od Tainea ideju determinizma, od Cl. Bernarda eksperimentalnu metodu, a od Darwina teoriju o nasljeđivanju obilježja.¹⁹ Prvi manifest naturalističke škole *Le Roman expérimental* objavljen je godine 1877., a drugim se

¹⁵ Strindberg. 1993: 17.-20.

¹⁶ *Jag har undvikit det symmetriska, matematiska i den franska konstruerade dialogen, och låtit hjärnorna arbeta oregelbundet såsom de göra i verkligheten, där i ett samtal ju intet ämne tömmes i botten, utan denna hjärnan av den andra får en kugg måfå att gripa in i.* Strindberg. 1993: 21.

¹⁷ Strindberg. 1993: 23.

¹⁸ Naturalizam. *Opća enciklopedija*. Sv. 5 L-Nigh. Ajanović, Ivona... [et al.] Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod. 1979: 694.

¹⁹ Naturalizam. *Opća enciklopedija*. Sv. 5 L-Nigh. Ajanović, Ivona... [et al.] Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod. 1979: 694.

manifestom drži zbirka novela koju su objavili Zola, Maupassant, Huysmans, Céard, Hennique i Alexis pod naslovom *Les Soirées de Médan* godine 1880.²⁰

U središtu naturalističkog interesa najčešće je materijalna i moralna bijeda gradskoga čovjeka.²¹ pisci se zadržavaju na životnim pojedinostima običnih ljudi i osoba iz nižih društvenih stališa, a sve unutar okvirne postavke o međudjelovanju faktora biološkoga nasljeđivanja i životne okoline.

Zvonimir Diklić kaže da je naglašavanje fiziološkoga u slikanju lika jedna od temeljnih karakteristika naturalista.²² Sredina, nasljeđe i podneblje utječu na formiranje karaktera i određuju način života. Naturalisti posežu za likovima „malih“ (siromašnih, bijednih) ljudi, za likovima društveno nepriznatih klasa i njima suprotstavljaju likove buržoaskoga društva.²³

Jedan od najvažnijih naturalista u skandinavskoj književnosti biva upravo August Strindberg. U pismu Zoli, Strindberg je sam sebe nazvao „šefom eksperimentalnoga i naturalističkoga pokreta u Švedskoj“.²⁴ Osim Strindberga, istaknuli su se i Ibsen u norveškoj književnosti i Jakobsen i Brandes u danskoj.

Strindberg je i sam napisao je da je *Gospođica Julija* naturalistička tragedija.²⁵ Drama je napisana krajem devetnaestoga stoljeća i tada su vladala drugačija društvena pravila. Bilo je neprihvatljivo prisno druženje različitih društvenih slojeva, a upravo je to temelj sukoba u drami. Naturalizam se očituje u društvenom poretku. Suprotstavljeni su likovi iz višega i iz nižega društvenoga sloja. Točno se zna kojem stališu pripada svaki od likova i njihova je društvena pripadnost gotovo nepromjenjiva. Na tome se temelji i osnovni sukob jer se ne smiju prelaziti granice koje postavljaju stališi, a gospođica Julija upravo je te granice zanemarila. Jean želi promijeniti svoj društveni položaj i razmatra koje su mu mogućnosti. On je oduvijek patio jer je još tijekom ranoga djetinjstva shvatio da postoje

²⁰ Naturalizam. *Opća enciklopedija*. Sv. 5 L-Nigh. Ajanović, Ivona... [et al.] Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod. 1979: 694.

²¹ Naturalizam. *Opća enciklopedija*. Sv. 5 L-Nigh. Ajanović, Ivona... [et al.] Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod. 1979: 694.

²² Diklić, Zvonimir. *Književnoznanstveni i metodički putokazi nastavi književnosti*. Zagreb: Školska knjiga. 2009: 80.

²³ Diklić 2009: 81.

²⁴ Josimović, Radoslav. *Naturalizam*. Cetinje: „OBOD“. 1967: 81.

²⁵ Strindberg, August. *Gospođica Julija*. Zagreb: ZORA – GZH. 1977: 56.

velike razlike između njega i gospođice Julije na temelju pripadnosti društvenom stališu. Osim društvene nejednakosti, možemo pratiti i unutarnji, psihološki razvoj likova i njihove nemire i sukobe. Psihološki razvoj likova smatran je važnijim od dužnosti, morala i osjećaja. Prikazani su snovi i čežnje gospođice Julije i Jeana i razvoj sukoba među njima.²⁶ Stavovi gospođice Julije oblikovani su na temelju njezine životne okoline i majčinoga odgoja. Njezina je majka mrzila nadmoć muškaraca i željela je da svi budu jednaki. Sve je to prenijela na svoju kćer koja je postala žrtvom obiteljskih faktora i okoline u kojoj je odrastala.

3.2. FABULA

Strindberg je poštivao jedinstvo mjesta i vremena radnje. Mjesto je ograničio na grofov dvor i posjed, a sve se zbivalo tijekom ivanjske noći.²⁷ Drama se sastoji od jednog čina u kojem djeluju tri lika. Ti su likovi gospođica Julija, sluga Jean i kuharica Kristina. Glavni su likovi gospođica Julija i Jean, a Kristina je sporedan lik.

Gospođica Julija raskinula je zaruke s kraljevskim namjesnikom i tijekom noći pleše s različitim muškarcima. Njezino slobodno i previše otvoreno vladanje prema muškarcima postalo je predmet Kristinine i Jeanove rasprave. Gospođica Julija dolazi kod njih u kuhinju i poziva Jeana da s njom pleše. Iako je obećao da će plesati s Kristinom, on odlazi s Julijom. Poslije se vraćaju u kuhinju i kratko razgovaraju. Kristina je od umora zaspala, a oni odlaze van. Gospođica Julija cijelo vrijeme koketira i zadirkuje Jeana. Vani razgovaraju o svojim životima, o prošlosti i o snovima, a Jean stalno napominje da on mora otići u sobu jer će ljudi ogovarati i komentirati zašto su njih dvoje sami. On je svjestan da je njihovo ponašanje društveno nedopustivo i želi izbjeći kritike i sve negativne posljedice koje bi mogle uslijediti. Međutim, to gospođicu Juliju ne brine i ona želi vidjeti izlazak sunca na jezeru. No, budući da se ipak počinju bojati tuđih komentara, odlaze u Jeanovu sobu. U sobi se raspoloženje počinje mijenjati. Nakon što su spavali

²⁶ *Tal om „skuld“, „moral“, „känslor“ tillhörde således en äldre tid. I centrum sättes det psykologiska förloppet.* Meidal, Björn, Wanselius, Bengt. *Strindbergs världrar.* Stockholm: Bokförlaget Max Ström. 2012: 217.

²⁷ *Det är rummets, tidens och handlingens enhet – vi får acceptera att midsommarnatten är väldigt kort och att ett rekordsnabbt samlag klaras av brunstig brådska utanför scen under balettnumret i pjäsens mitt.* Hägg, Göran. *Den svenska litteraturhistorien.* Stockholm: Wahlström & Widstrand. 2004: 319.

zajedno, gospođica Julija shvaća da je uistinu prekršila društvena pravila. Počinju razmišljati o bijegu i žele otići u Švicarsku gdje bi Jean vodio hotel, a gospođica Julija radila na recepciji. No, Jean otkriva svoje skrivene motive. On gospođicu Juliju ne smatra vrijednom, nego misli da se tijekom te večeri ponizila i osramotila. Želi ju iskoristiti za svoj napredak i želi njezin novac. Izgubio je strahopoštovanje prema gospođici Juliji uvidjevši da su svi ljudi jednaki bez obzira na stališ i na bogatstvo. U toj sobi oboje prestaju glumiti i pokazuju svoje pravo lice. Gospođica Julija žrtva je odgoja i obiteljskih stavova. Njezina je majka mrzila muškarce i tu je mržnju prenijela i na svoju kćer. Otac je, također, bio žrtva majčinih prijevara i spletki i nagađa se da je pokušao samoubojstvo. Jean iskazuje otvoren prezir prema gospođici Juliji, a ona traži spas i izlaz iz loše situacije u koju se dovela. Gubi kontrolu nad situacijom i nad samom sobom. Strindberg se poigrava s Julijom i Jeanom i mijenja njihove uloge. Julija, koja je pripadnica višeg društvenoga sloja, sasvim se predaje Jeanu, koji pripada nižem staležu. Jean postaje moćnijim i pametnijim i njihov se odnos preokreće: Jean je nadređen, a gospođica Julija je podređena. U jednom trenutku Julija vraća svoju snagu, ali to je kratkotrajno jer stalno traži Jeanovu pomoć. Na temelju toga vidi se njezina nemoć i histerija jer joj se raspoloženja neprestano mijenjaju. Na kraju oni odlučuju otići, ali sve se raspada kada Jean ubije Julijinu pticu koju je ona željela povesti na put. Kada je svanulo, u sobu dolazi Kristina i razgovara s njima. Gospođica Julija predlaže da odu zajedno, a Kristina bi mogla raditi kao kuharica. Kristina zna da su Jean i gospođica Julija bili zajedno, no žali gospođicu. Iako su Kristina i Jean, zapravo, zajedno, Kristina racionalno razmatra situaciju i kazuje Jeanu da će ona potražiti drugu službu krajem listopada. Djeluje kao moralni sudac u cijeloj situaciji i ne dopušta njihov bijeg. Na kraju ona odlazi u crkvu, a uskoro dolazi grof, Julijin otac. Gospođica se boji i ne zna što joj je činiti. Ponovno gubi kontrolu i ne može razmišljati. Traži savjet od Jeana, a on joj, iako u početku neodlučno, ali kasnije sigurno, daje britvu i gestama pokazuje što da učini. On joj predlaže da počini samoubojstvo, a drama završava Jeanovim riječima da drugog izlaza nema.

3.3. BIBLIJSKA METAFORIKA

Strindbergova očaranost Biblijom jasno je iskazana i u njegovoj prozi i u drami. *Gospođica Julija* prožeta je biblijskom metaforikom. Prisutne su aluzije na nevinost

rajskoga vrta i pada u zemaljski pakao, teme obraćenja i oprosta te slike Kristova silaska na zemlju.²⁸

Strindberg personificira i daje moć neživim stvarima uzdižući ih do gotovo božanskoga prikaza.²⁹ Potvrda tomu su sâm pogled na grofove stvari koje u Jeanu izazivaju osjećaje nevažnosti, poniznosti i skromnosti:

*JEAN: ... – trebam samo vidjeti njegovu rukavicu na jednoj stolici, odmah osjećam kako sam sitan.*³⁰

Jasna je slika iz Biblije kada Jean odbije poljubiti ruku gospođice Julije, a ona kaže da misli da je on Josip. *GOSPOĐICA: ...Sve mislim, duše mi, „on“ je neki Josip.*³¹ U Starom zavjetu, točnije u Knjizi postanka (Post, 39), opisuje se Josipova kušnja.³² Josip, sin Jakovljevi, kojeg su prodali u ropstvo u Egipat gdje ga je žena njegova gospodara bezuspješno pokušala zavesti, bibliizam je koji Strindberg rado rabi.³³ Ako je Jean Josip, onda je Julija Potifarova žena. Energetski naboj prizvan tom metaforom uvodi neizvjesnost i napetost kojih prije toga nije bilo. Stvaraju se nove perspektive u odnosu na likove.³⁴ Oni su fiktionalne figure, ostvarene konkretno, naturalistički – u pojmovima osobnosti, povijesti, zvanja, stališa, a, putem metafore, istodobno su mitske figure, univerzalne.

Grofov vrt uspoređuje se s rajskim vrtom.

*JEAN: ...Ali s prozora sam vidio zid grofovskoga vrta s jabukovim granama preko njih. Bio je to vrt raja; i mnogi su zli anđeli s vatrenim mačevima stajali tamo i čuvali ga.*³⁵

²⁸ Goranka Lozanović. *Gospođica Julija. Leksikon svjetske književnosti. Djela.* Bašić, Sonja... [et al]. Zagreb: Školska knjiga. 2005: 195.

²⁹ Carlson, Harry G. *Strindbergova biblijska metaforika.* Prolog 55/56. (XV) 83. str. 72.-80.

³⁰ Strindberg 1977: 76.

³¹ Strindberg. 1977: 69.

³² *Biblija.* Zagreb: Kršćanska sadašnjost. 1974: 31.-32. (Post, 39)

³³ Carlson, Harry G. *Strindbergova biblijska metaforika.* Prolog 55/56. (XV) 83. str. 73.-74.

³⁴ Carlson, Harry G. *Strindbergova biblijska metaforika.* Prolog 55/56. (XV) 83. str. 74.

³⁵ Strindberg 1977: 70.

No, biblijska metafora sadrži i dodatno značenje, a to je naglašavanje društvene nepravde. Jean govori o poniženju što ga je osjećao kada su on i Julija bili djeca, a on je shvatio da mu njegov nizak položaj priječi druženje s njom.

*JEAN: ...I ja pogledam kako vi obilazite među ružama, i pomislih: ako je istina da razbojnik može doći u nebo, i da se smije igrati s anđelima, onda je čudno što dijete potleušice ovdje na božjoj zemlji ne smije u park dvorca kako bi se igralo s grofovom kćerkom!*³⁶

Jasna su vertikalna gibanja u drami.³⁷ Julija je u „silasku“ jer se ona, kao plemenitašica druži sa svojim slugama u njihovom ivanjskom plesu. Jean bolje razumije društvene implikacije nego ona. Upozorava ju da drugi ljudi neće povjerovati da se svojevolarno spustila nego će se uvijek govoriti da je pala. Sliku silaska dodatno upotpunjuju Julijini i Jeanovi snovi.³⁸ Julija sanja da je uhvaćena u zamku na vrhu stupa i u pogledu prema dolje osjeća i nadu i tjeskobu. Jean sanja kako se penje na visoko stablo da bi na vrhu ukrao jaja. Ti snovi nose svoju simboliku: Julija se želi družiti s običnim ljudima, ali se boji to učiniti, a Jean želi napredovati i doseći viši društveni status. No, ti se snovi mogu tumačiti i povezano s kršćanskom simbolikom. Slike silaska i uspona oblikovane su prema Kristovim putovanjima: silazak odozgo u zemaljsko postojanje; silazak u Pakao da bi izbavio duše pravednih; uspon za uskrsnuća. U srednjovjekovnom se kazalištu prizorište za ta putovanja često sastojalo od triju vertikalno složenih podija: gore Nebo, u sredini Zemlja, a dolje Pakao. Northrop Frye kaže da uz tradicije romanse i naturalizma dolazi još jedna razina, a ta je razina zemaljski raj ili Edenski vrt.³⁹ Uz tu je tradiciju Strindberg cijelog života pristajao, a jasno se vidi u opisu grofovog vrta i u usporedbi s rajskim vrtom. No, poslije se otkriva ironija u Jeanovu opisu vrta. On priznaje da je izmislio neke dijelove priče jer zna da to žene rado slušaju. No, bez obzira na to, ta biblijska metafora pomaže da se uspostavi dramska napetost. Rajski vrt je simbol svijeta u kojem su svi jednaki i tamo nema društvenih nepravda i razlika između sluga i gospodara. San o Edenu može biti bolan jer podsjeća na nesklad između svijeta kakav jest i kakav bi mogao biti.

³⁶ Strindberg 1977: 71.

³⁷ Carlson, Harry G. *Strindbergova biblijska metaforika*. Prolog 55/56. (XV) 83. str. 76.

³⁸ Carlson, Harry G. *Strindbergova biblijska metaforika*. Prolog 55/56. (XV) 83. str. 76.

³⁹ Carlson, Harry G. *Strindbergova biblijska metaforika*. Prolog 55/56. (XV) 83. str. 76.

Kada Kristina ujutro dolazi k Jeanu i shvaća što se dogodilo među njima, ona uviđa da je njezina gospodarica, premda društveno iznad nje, moralno i duhovno niže i da joj je potrebna Božja milost. Nestaje njezino poštovanje prema Juliji i ona smatra da je bolja od nje.

*KRISTINA: Ja se nikada nisam ponizila ispod svoga stališa. Neka meni netko kaže da se grofovska kuharica upustila sa svinjarem ili konjušarom! Neka mi to netko kaže!*⁴⁰

Kristina odlazi u crkvu, ali prije toga svi razgovaraju o vjeri i o Božjoj milosti. Kristina govori o Kristu i ironično komentira Jeana kada kaže da bi on nakon svega trebao dobru propovijed. *KRISTINA: ..."On" bi poslije svoga junačkoga čina mogao ustrebati dobru propovijed!*⁴¹ Kristina citira Bibliju kada govori o odnosu Boga prema bogatašima. *KRISTINA: I lakše je devi proći kroz ušicu igle nego bogatašu ući u nebo!*⁴²

U posljednjem prizoru komada Jean kaže Juliji da ona više nije među prvima, nego među posljednjima. Njezina rečenica *Ja pripadam zadnjima; ja sam posljednja!*⁴³ nosi dvostruko značenje.⁴⁴ Julija je jedino grofovo dijete i ako ona umre bez potomstva, obitelj će izumrijeti. Drugo značenje je biblijsko jer je povezano s Kristovim razgovorom s učenicima. Učenici su raspravljali tko je među njima najveći, a Isus im je rekao da tko želi biti prvi, neka bude zadnji od sviju i sluga svima. U tom su kontekstu društveni problemi zbog sukoba između gospodara i slugu, između prvih i posljednjih u drami završeni jer Julijine patnje poprimaju iskupljivu moć. Postavši „zadnja od sviju i sluga svima“ ona dokazuje da je sposobna biti među odabranima i svoje putovanje završava kao imitaciju Kristovoga.⁴⁵

Još je jedna biblijska simbolika smještena u vremenskom određenju drame.⁴⁶ Vrijeme radnje jest večer uoči Ivanja, a to je ujedno i večer uoči rođenja Ivana Krstitelja. Od početka do kraja drame razbacane su brojne aluzije, i izravne i neizravne, na Ivana, na Isusa i na učenje o pokajanju i o opraštanju. Najočitija je aluzija kad Jean pita Kristinu o

⁴⁰ Strindberg 1977: 94.

⁴¹ Strindberg 1977: 94.

⁴² Strindberg 1977: 95.

⁴³ Strindberg 1977: 97.

⁴⁴ Carlson, Harry G. *Strindbergova biblijska metaforika*. Prolog 55/56. (XV) 83. str. 78.

⁴⁵ Carlson, Harry G. *Strindbergova biblijska metaforika*. Prolog 55/56. (XV) 83. str. 79.

⁴⁶ Carlson, Harry G. *Strindbergova biblijska metaforika*. Prolog 55/56. (XV) 83. str. 79.

čemu će biti blagdanska propovijed, a ona odgovara da će biti o odrubljivanju glave Ivana Krstitelja. Sliku odrubljivanja glave dodatno naglašava Jeanov komentar da će ga Kristina ugušiti kad mu pomaže staviti ovratnik prije odlaska u crkvu.

KRISTINA: Čini se ono kako su Ivanu Krstitelju odrubili glavu!

*JEAN: To će zacijelo trajati užasno dugo! – Au, zagušit ćeš me!*⁴⁷

No, najvažnije aluzije na Ivana Krstitelja povezane su s njegovom službom: „krštenje u znak obraćenja za oprostjenje grijeha“. O grijehu, o obraćenju i o oprostjenju mnogo se raspravlja na kraju drame, a moguće je opaziti i svojevrsan pokušaj očišćenja vodom kada Jean kaže Juliji da joj je lice blatno i ona se potom umije. Prigodom izvedbe ta jednostavna, realistična radnja ima, zapravo, ritualan učinak.⁴⁸

JEAN: Vi ste blijedi kao lešina i - oprostite, ali blatni ste u licu.

*GOSPOĐICA: Onda se treba umiti! – Tako! (Ode na praonik pa umije lice i ruke.)*⁴⁹

Vidljiva je i igra riječima i biblijska metaforika tijekom svađe gospođice i Jeana kada ona uviđa i kaže kako je ljudska duša blatna, a Jean joj govori neka ju onda opere.

GOSPOĐICA: Kako može biti skroz-naskroz blatna jedna čovječja duša!

*JEAN: Pa operite ju!*⁵⁰

Cijela je drama prožeta biblijskom metaforikom i razgovorima o grijesima. Katkad likovi doslovno citiraju Bibliju, a katkad je značenje preneseno ili sakriveno. No, bez obzira na način izražavanja, Strindberg je Bibliju držao važnom i ona je utjecala na *Gospođicu Juliju*.

3.4. IVANJSKA NOĆ

Uz Božić, Ivanjska noć (*midsommar*, šved.) zacijelo je najvažniji blagdan i svečanost u Švedskoj.⁵¹ Korijeni tradicije vežu se uz Ivana Krstitelja i uz datum njegova rođenja te

⁴⁷ Strindberg 1977: 87.

⁴⁸ Carlson, Harry G. *Strindbergova biblijska metaforika*. Prolog 55/56. (XV) 83. str. 79.

⁴⁹ Strindberg 1977: 89.

⁵⁰ Strindberg 1977: 79.

se stoga ivanjska noć slavi oko 24. lipnja (petak koji prethodi tom datumu). Iako se ivanjska noć slavi i u drugim skandinavskim zemljama, Šveđani smatraju da je proslava tipična upravo za njihovu zemlju.

Sa samom noći povezana su brojna vjerovanja koja se tiču čarobnih bića, moći i proricanja budućnosti. Primjerice, vjeruje se da će bolestan čovjek ozdraviti ako se kotrlja bez odjeće tijekom ivanjske noći.⁵² Nadalje, ako se uberu različite vrste cvijeća i stave pod jastuk, saznat će se s kime će čovjek provesti život.⁵³

Radnja *Gospođice Julije* odvija se tijekom ivanjske noći. U drami je točno naglašeno upravo to vrijeme i navedena su i magična vjerovanja.

*JEAN (drsko, učtivo): Kuhaju li dame kakvo čarobno piće u ivanjskoj noći. U kojoj se može vidjeti „budući“!*⁵⁴

Vrijeme radnje nosi svoje značenje jer je upravo tijekom čarobne ivanjske noći gospođica Julija izgubila kontrolu nad samom sobom i nad svojim životom. Nakon noći, čarolije i bezbrižnosti više nema i ona se mora suočiti s posljedicama i sa stvarnim životom.

Sam prikaz ivanjske noći nije novost u književnosti i u filmskom stvaralaštvu. Poznato je Shakespeareovo djelo *San ivanjske noći*, a Strindbergov mlađi sunarodnjak Ingmar Bergman ostvario je svoj prvi veliki uspjeh filmom *Sommarnattens leende* koji prikazuje događaje tijekom ivanjske noći.⁵⁵

⁵¹ Nordiska museet. Svenska trender och traditioner. <http://www.nordiskamuseet.se/aretsdagar/midsommarafton> 10. svibnja 2015.

⁵² *Man kunde exempelvis få hälsa genom att rulla sig naken i midsommardagen.* <http://www.nordiskamuseet.se/aretsdagar/midsommarafton> 10. svibnja 2015.

⁵³ *Ett sätt att sia om framtiden som fortfarande lever kvar är att plocka sju eller nio sorters blommor för att lägga under huvudkudden på midsommarnatten. I drömmen får man då se vem man ska leva sitt liv med.* <http://www.nordiskamuseet.se/aretsdagar/midsommarafton> 10. svibnja 2015.

⁵⁴ Strindberg 1977: 62.

⁵⁵ Svenska filminstitutet. Svensk filmdatabas. <http://www.sfi.se/sv/svenskfilmdatabas/Item/?itemid=4480&type=MOVIE&iv=Basic> 3. srpnja 2015.

Gospođica Julija u okviru švedske i skandinavske književnosti pripada razdoblju modernoga prodora.⁵⁶ To je književno razdoblje devetnaestostoljetnog realizma u nordijskim zemljama koje se formiralo pod utjecajem francuskoga i šire europskoga realizma.⁵⁷ Neke od karakteristika su ukidanje društvenih barijera i eksplicitnost u tematiziranju religije i seksualnosti. Dramu *Gospođica Julija* karakterizira upravo gubitak klasnih i rodnih barijera, ostvaraj karnevaleskoga, prividnoga i skrivenoga, a sve se to ostvarilo zahvaljujući upravo ivanjskoj noći.

3.5. SNOVI

Gospođica Julija i Jean opisuju svoje snove i na taj način ulaze u svijet oniričkoga. Julija opisuje svoj san koji se katkad ponavlja. Nalazi se na vrhu stupa i ne može sići. Osjeća vrtoglavicu kada pogleda prema dolje, ali unatoč tomu mora se spustiti. Ne može se uhvatiti čvršće i čezne za padom, ali ipak ne pada. Ne osjeća se smirenom tako dugo dok ne siđe na tlo, štoviše, htjela bi duboko u zemlju.

JULIJA: ... Usnula sam san koji se vraća tu i tamo i koji mi opet pada na pamet. Popela sam se na kolac i nemoguće mi je sići; u glavi mi se zavrti kad pogledam dolje, a moram dolje, tek u mene nema srčanosti da skočim; ne mogu se uhvatiti čvršće i čeznem za padom; ali ipak ne padam. Pa ipak nisam smirena, dokle god ne siđem, nisam spokojna dokle god nisam dolje, na tlu! I kada bih sišla na tlo, htjela bih u zemlju, duboko...⁵⁸

Jean sanja kako leži pod drvetom u šumi. Želi se popeti na drvo kako bi vidio krajolik i uzeo zlatna jaja koja leže u ptičjem gnijezdu. Sanja da se neprestano penje, ali je daleko od prve grane. Uvjeren je da ako dohvati prvu granu da će se popeti do vrha.

JEAN: Ne! Obično sanjam kako ležim pod visokim drvetom u nekoj tamnoj šumi. Hoću gore, gore na vrh, pa da se ogledam po svijetloj krajini, tamo gdje sunce sja, hoću gore da ispraznim ptičje gnijezdo, u kome leže zlatna jaja. I penjem se, penjem, ali

⁵⁶Moderan prodor. Leksikon književno-kulturnoga nazivlja. <http://lkn.lzmk.hr/natuknica/moderan-prodor/>
18. lipnja 2015.

⁵⁷Moderan prodor. Leksikon književno-kulturnoga nazivlja. <http://lkn.lzmk.hr/natuknica/moderan-prodor/>
18. lipnja 2015.

⁵⁸Strindberg 1977: 68.

*drvo je toliko debelo, tako glatko i još je tako daleko do prve grane. Ali znam ako se dohvatim prve grane, popet ću se do vrha kao po ljestvama. Još je nisam dosegnuo, ali dosegnut ću je, pa ma bilo i u snu!*⁵⁹

Njihovi snovi imaju društvene implikacije. Julija se želi družiti s običnim ljudima, ali se istodobno boji to učiniti, a Jean se želi uzdignuti na društvenoj ljestvici i ostvariti materijalni uspjeh u svijetu. Duhovne implikacije povezane sa samim snovima tiču se kršćanske simbolike silaska u Pakao i uspona za uskrsnuće. Također, njihovi se snovi mogu povezati sa psihoanalizom. U svojoj knjizi, *Tumačenje snova II*, Sigmund Freud povezuje penjanje stepenicama sa spolnim činom.⁶⁰ Iako se Jean ne penje stepenicama, san se može poistovjetiti i protumačiti kao želja za spolnim odnosom.

3.6. JEZIK

Gospođica Julija napisana je na švedskom jeziku. Naslov izvornika je *Fröken Julie*. No, prijevod na hrvatski jezik nije prenio aristokratsku notu Julijinoga imena. Naime, Julia je često žensko ime u Švedskoj i ono je sastavni dio švedske onomastike.⁶¹ Julie je francusko ime i već se samim time upućuje na viši stalež koji se služio francuskim jezikom i davao je francuska imena djeci. Ime Julie ukazuje na ciljani odabir autora i ono nosi svoje značenje (pripadnost aristokraciji). Da je prevoditelj uzeo u obzir i to kulturološko, sakriveno značenje odgovarajući bi ekvivalent bio Julie. Tada bi naslov bio *Gospođica Julie* što ne bi bilo neobično zato što i neka druga djela sadrže imena na stranom jeziku (npr. U *očekivanju Godota*, *Otac Goriot*). Također, kuharičino ime u originalu nije Kristina, nego Kristin. Na tome se primjeru, također, vidi prevoditeljeva izmjena. Naime, u švedskoj onomastici postoje i Kristin i Kristina i Strindberg je odabrao upravo Kristin.⁶²

⁵⁹ Strindberg 1977: 68.

⁶⁰ Freud, Sigmund. *Tumačenje snova II. O snu*. Beograd: Matica srpska. 1979: 24.-25.

⁶¹ Institutet för språk och folkminnen. Julia. <http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/namn/personnamn/dagens-namn-i-almanackan/kalender/namnsdagar/namnkalendar/2013-11-07-julia.html> 3. srpnja 2015.

⁶² Institutet för språk och folkminnen. Kristina (Kristin). <http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/namn/personnamn/dagens-namn-i-almanackan/kalender/namnsdagar/namnkalendar/2013-11-07-kristina-kristin-christina-m.fl.-former.html> 3. srpnja 2015.

S obzirom na to da je djelo nastalo godine 1888., jezik je staromodan i poštuje onodobna jezična pravila. Prijevod na hrvatski jezik slijedi ta pravila i vjerno prenosi jezik originala.

Original na švedskom jeziku:

JEAN: Ja hör på du, det kan du behöva, och prata lite mindre. Fröken Julie är din husbonde och för samma sak som du missaktar henne nu, borde du missakta dig själv!

KRISTIN: Jag har alltid haft så mycket aktning för mig sjäav...

*JEAN: Att du kunnat missakta andra!*⁶³

Prijevod na hrvatski jezik:

JEAN: Da, poslušaj samo, to je korisno, a brbljaj nešto manje! Gospođica Julija je tvoja gospodarica, i zbog iste stvari zbog koje ti nju prezireš, trebala bi prezirati samu sebe!

KRISTINA: Uvijek sam imala toliko poštovanja prema sebi...

*JEAN: Samo da bi mogla prezirati druge...*⁶⁴

Jedan od jezika koji je utjecao na švedski jest francuski. Neke su riječi postale sastavni dio švedskoga rječnika i one se aktivno koriste (npr. en fätölj, en balkong, en salong). Utjecaj francuskoga vidi se i u drami kada gospođica Julija i Jean govore neke replike na francuskom. Samo su pripadnici aristokratskih slojeva učili francuski. To pokazuje, i dodatno naglašava, Jeanu želju za napredovanjem i za uspjehom jer je on znao francuski. Jezik je naučio kada je radio kao konobar u jednom hotelu u Švicarskoj.

GOSPOĐICA: „Très gentil, monsieur Jean! Très gentil!“

JEAN: „Vous voulez plaisanter, madame!“

GOSPOĐICA: „Et vous voulez parler français!“ Gdje ste to naučili?

*JEAN: U Švicarskoj, kad sam bio konobar u jednom od najvećih hotela u Luzernu.*⁶⁵

⁶³ Strindberg 1993: 95.

⁶⁴ Strindberg 1977: 94.

Dodatan utjecaj francuskoga jezika vidljiv je i u samim imenima glavnih likova, gospođice Julije i Jeana. Kao što je prije navedeno, u originalu na švedskom jeziku ime gospođice Julije je Julie što je francuska verzija imena Julija, a i ime Jean je, također, preuzeto iz francuske onomastike.

Druga jezična osobitost jest obraćanje muškarcima koje se mijenja ovisno o prigodi i o samim sugovornicima. Obraćanje je, također, jedan od načina iskazivanja razlika između muškaraca i žena i, općenito, razlika između društvenih slojeva. Dosljednosti u obraćanju nema, koriste se druga i treća osoba jednine i druga osoba množine. Što se tiče obraćanja muškarcima, Kristina najčešće koristi treću osobu jednine, tj. obraća se Jeanu s „on“. Gospođica Julija katkad koristi treću osobu jednine, a katkad drugu osobu množine.

*KRISTINA: No, no, to je bilo samo od ljubavi, pa to „on“ zna! (Jean jede, Kristina otvori bocu piva.)*⁶⁶

*GOSPOĐICA: Neka mi „on“ ponajprije poljubi ruku!*⁶⁷

*GOSPOĐICA: Vi govorite, kao da već stojite iznad mene?*⁶⁸

Jean se obraća gospođici koristeći drugu osobu množine – „vi“, dok Kristini govori „ti“, tj. koristi drugu osobu jednine.

GOSPOĐICA: Koja je to bila? (Jean šuti). Koja je bila?

*JEAN: Ne možete me prisiliti da vam to kažem.*⁶⁹

KRISTINA: „On“ je izbirljiviji negoli grof, samo kad počne. (Čupka ga nježno za kosu.)

*JEAN (bijesno): Ne, ne trebaš me čupkati! Ti znaš kako sam osjetljiv!*⁷⁰

Julija uviđa ulogu obraćanja, pa u jednom trenutku govori Jeanu da joj se obraća s „ti“. Ona je svjesna da obraćanje s „vi“ stvara barijeru između sugovornika.

⁶⁵ Strindberg 1977: 80.

⁶⁶ Strindberg 1977: 61.

⁶⁷ Strindberg 1977: 69.

⁶⁸ Strindberg 1977: 80.

⁶⁹ Strindberg 1977: 70.

⁷⁰ Strindberg 1977: 61.

JEAN (ustručava se): Htio bih – ali se ne usuđujem! Više ne u ovoj kući. Ja vas ljubim – bez sumnje – zar možete i sumnjati u to?

*GOSPOĐICA (plašljivo, ženski): Vi! – Reci – ti! Pa među nama nema više ograde! – Reci: ti!*⁷¹

Kada se Kristina obraća Juliji, bez obzira na to što misli o njoj, uvijek joj se obraća u drugoj osobi množine, uvažavajući da je ona gospodarica. Gospođica se njoj obraća u skladu s tadašnjim pravilima i govori joj „ti“.

KRISTINA: O čemu je riječ? O glupostima sa Jeanom? Da, vidite, za to me uopće nije briga jer se neću uplitati u to. Ali, ako ga vi mislite zavesti na bijeg, onda ću ja to znati spriječiti!

*GOSPOĐICA (vrlo nervozno): Pokušaj se sada smiriti, Kristino, i poslušaj me!...*⁷²

4. LIKOVI

Strindberg je u predgovoru odredio gospođicu Juliju i Jeana glavnim likovima, a Kristinu sporednim likom.⁷³ U drami se spominje i grof, ali se ne pojavljuje kao četvrta osoba. Gospođica Julija ima 25 godina, Jean 30, a Kristina 35.

Julija je grofova kći, a kod grofa su zaposleni Jean i Kristina. Uzevši u obzir društvenu ljestvicu, ona je njima nadređena. Jean radi kao sluga, ali cijeli život teži boljem društvenom položaju. Kristina je kuharica, ali ima ulogu moralnog suca. Strindberg je opisao da je ona u drami umjesto svećenika te stoga ona prosuđuje i realno sagledava sve probleme.⁷⁴

⁷¹ Strindberg 1977: 76.

⁷² Strindberg 1977: 92.

⁷³ Strindberg 1993: 21.

⁷⁴ Strindberg 1993: 20.

4.1. JULIJA

Julija je bila zaručena za kraljevskog namjesnika, ali je raskinula zaruke. Poslije se saznaje da je zapravo njezin zaručnik prekinuo s njom. Tijekom ivanjske noći odnos između Julije i Jeana stalno se mijenja: od Julijinog zavađanja, međusobnih uvreda, ispovijedi o obiteljskim tajnama do konačnog prijedloga Julijinog samoubojstva.

GOSPODICA: Prije sam to mislila, ali sada više ne mislim! Ne, sluga je sluga...

*JEAN: A drolja ostaje droljom!*⁷⁵

Julija iznosi i svoje stavove o muškarcima i opisuje ih kao obiteljsko nasljeđe. Njezina majka nije voljela muškarce, obiteljski odnosi bili su loši i sve to utjecalo je na Juliju. Julija, također, kaže da mrzi muškarce, ali upitno jest je li to doista njezino mišljenje ili samo naučeno ponašanje i stavovi iz djetinjstva.

*JULIJA: ... – Vidite li, moja majka nije bila plemićkoga roda, bijaše posve jednostavna. Odgojili je u duhu njezina vremena, u jednakosti, slobodi žena i svemu tome; i ona je osjećala izrazitu odvratnost prema braku. Kad je onda moj otac zatražio njezinu ruku, rekla je da nikada ne bi htjela postati njegovom ženom, ali... onda je to ipak postala. Ja sam došla na svijet. – Koliko ja znam, protiv volje moje majke. Onda me moja majka htjela odgojiti kao dijete prirode; još sam morala i učiti sve što dječak mora učiti, jer sam trebala biti primjer za to kako je žena ravna muškarcu.*⁷⁶

*JULIJA: ... Od nje sam se naučila nepovjerenju i mržnji prema muškarcima – jer ona je mrzila muškarce, kako ste to čuli – i ja sam se zaklela da nikada neću biti ropkinja jednome muškarcu.*⁷⁷

Gospođica Julija u Jeanu vidi spas. Iako ni ona sama ne zna što želi, ona zapravo traži ljubav. Tijekom noći ona stalno mijenja raspoloženje, no vidljiva je njezina potreba za osobom koja će ju voljeti. Spremna je i otići s Jeanom i ne shvaća da on samo želi društveno napredovati i da mu je primamljiv njezin novac. Jean je iskoristio njezinu slabost i na kraju priznaje da je veći dio razgovora tijekom noći jednostavno izmislio i

⁷⁵ Strindberg 1977: 78.

⁷⁶ Strindberg 1977: 82.

⁷⁷ Strindberg 1977: 83.

prilagodio prema onome što žene vole čuti. Nakon što je ubio njezinu pticu, Julija više ne želi otići i kaže da ga mrzi.

*GOSPODICA (viče): Ubijte i mene! Ubijte me! Kad možete zaklati nedužnu životinju, a da vam ruka i ne zadršće. O, ja vas mrzim i prezirem, krv je pala među nas! Proklet bio sat kad sam vas ugledala, proklet bio čas kada me je začela majčina utroba!*⁷⁸

Prema Kristini gospođica Julija ne iskazuje otvorene i jasne osjećaje, tj. ona je sasvim ravnodušna. Ne brine se zbog Kristine ili zbog njezinih osjećaja. Na kraju želi da svi odu u Švicarsku otvoriti hotel i da Kristina radi u kuhinji. Julija ne shvaća i ne tumači Jeanovu i Kristininu povezanost zato što je u svom svijetu i potpuno je usredotočena samo na sebe i na svoje potrebe. Ne primjećuje da ju Kristina ne cijeni i da ju poštuje samo zbog grofa i zbog službe.

Gospođica Julija žrtva je obiteljskih i društvenih faktora. Ona je mlada i otvorena žena koja teži jednakosti među ljudima. Nije razmišljala o posljedicama i tijekom ivanjske prekršila je društvena pravila. Sljedećeg jutra nije se mogla, ali niti znala nositi s posljedicama i tražila je pomoć muškarca, tj. sluge, s kojim je provela noć. On joj je predložio samoubojstvo, no drama ima otvoren kraj i ne zna se je li ona poslušala njegov savjet ili je donijela vlastitu odluku. Strindberg nije komentirao kraj drame u predgovoru i prepustio je čitateljima da presude Juliji i da sami zaključče što je ona učinila.

4.2. HISTERIJA

U svom članku *Histerija i rod* Željka Matijašević opisuje histeriju i njezinu povezanost s rodom.⁷⁹ Histerija se oduvijek povezivala s ženama i dugo je smatrana mentalnom bolešću. No, u dvadesetom stoljeću iščezla je s popisa mentalnih bolesti te su se njezini simptomi preselili u druge kliničke kategorije, poput granične strukture osobnosti ili poremećaja osobnosti.

Freud je držao da je histerija povezana s nesvjesnim i s infantilnom spolnošću. Različite teoretičarke, među kojima se najviše ističu Melanie Klein i Juliet Mitchell, povezale su s histerijom ženski edipovski kompleks te problem pred-edipovske vezanosti

⁷⁸ Strindberg 1977: 91.

⁷⁹ Matijašević, Željka. *Histerija i rod*. U: *Filozofija i rod*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo. 2005: 213.-225.

djevojčica za majku.⁸⁰ U raspravu su se uključile i druge feministice postavljajući temeljno pitanje je li histerija pozitivna ili negativna reakcija na frustrirajuće društvene prilike te je li histerik buntovnik ili žrtva.⁸¹ Nadalje, feministice su tvrdile da je histerija pobuna protiv racionalnosti patrijarhalnog poretka. Čak su i Freud i Breuer ustvrdili da su histerici žene jakog intelekta, jake volje, jakog značaja i jake kritičke moći.⁸² Breuer je rekao da histerija počiva prije u višku, negoli u manjku energije i talenta.⁸³

Charcot, Freud i Breuer bavili su se histerijom jer su lako mogli opisati njezine očigledne, tjelesne simptome. Oni su naveli grčenje, nesvjesticu, povraćanje, gušenje, jecanje, smijanje, oduzetost pojedinih dijelova tijela te brze prijelaze iz jednog u drugo emocionalno stanje.⁸⁴ Svi ti simptomi ukazivali su na labilnost i hirovitost koje su tradicionalno upućivale na žensku narav.

Julijino vladanje tijekom ivanjske noći može se nazvati histeričnim. Opisana stanja koje navode različiti teoretičari i psihoanalitičari mogu se potvrditi i kod gospođice Julije. Njezina emocionalna stanja tijekom jutra brzo prelaze iz euforije u agoniju i nema ravnoteže u njezinu ponašanju.

GOSPOĐICA: Trebate biti dobri prema meni, govorite sada kao čovjek.

JEAN: Da, ali budite i vi čovjek! Vi na mene pljujete i ne date mi da se – o vas obrišem!

*GOSPOĐICA: Pomozite mi, pomozite mi; recite mi samo što trebam učiniti – kamo trebam ići!*⁸⁵

Julijina histerija može se povezati s njezinom okolinom i s odgojem. Njezina je majka inzistirala na jednakosti između žena i muškaraca i primorala je Juliju da nauči sve poslove koje rade muškarci. Poslovi koje je obavljala posluga nisu bili podijeljeni, već su svi činili sve, bez obzira na spol. Odrastajući u takvoj okolini koja nije bila tipična za to razdoblje, Julija je stekla drugačije nazore. Podjela poslova na imanju izazivala je čuđenje

⁸⁰ Matijašević 2005: 214.

⁸¹ Matijašević 2005: 214.

⁸² Matijašević 2005: 216.

⁸³ Matijašević 2005: 216.

⁸⁴ Matijašević 2005: 215.

⁸⁵ Strindberg 1977: 85.

u čitavom kraju, a poslije se Julijin otac pobunio i prekinuo ženinu podjelu. No, ona je i dalje manipulirala njime. Imala je ljubavnika, imanje je izgorjelo, imanje, prema njezinu planu, nije bilo osigurano i niz drugih okolnosti indirektno su ukazivali na daljnju majčinu prevlast.

Julijina histerija reakcija je na frustrirajuće društvene okolnosti. Također, to je i pobuna protiv racionalnosti patrijarhalnog poretka. Odrastala je u zbunjujućim uvjetima. Majka je tražila jednakost među spolovima na imanju, a patrijarhalno društvo je ismijavalo cijelu obitelj. Julija je bila zaručena, a istovremeno je prezirala čitav muški rod. Potaknuta majčinim odgojem, nije dopustila da ju sputavaju društvene razlike i postojeće granice. Nije razmišljala ni o rodnim razlikama i što jest ili nije primjereno za ženu. Tek kasnije traži od Jeana da izvrši svoju dužnost, tj. da se vjenčaju, no on to izrijekom odbija.

GOSPOĐICA: Da, a mislite li vi da ćete me tako jednostavno odbiti? Znete li vi što je dužan muškarac ženi koju je oskrvnuo?

JEAN (izvadi novčarku i baci srebrnjak na stol): Molim lijepo! Ništa neću ostati dužan!

GOSPOĐICA (a da i ne gleda na pogrdu): Znete li što određuje zakon...

JEAN: Nažalost ne poznaje zakon nikakvu kaznu za ženu koja zavede muškarca!⁸⁶

Teško je odrediti je li Julija histerik žrtva ili histerik buntovnik. Njezin odgoj i dječja naivnost kojom je vjerovala da će ju Jean uzeti za ženu čine ju žrtvom. No, bez obzira na sve te faktore koji ju čine žrtvom, ona je svjesno i željeno prekoračila i narušila društvene granice. Nije uvažavala pravila, nego je te jedne noći slijedila samo svoje srce. Upitno je što je djelovalo na nju i zašto je zanemarila majčin odgoj i svoj razum, ali u tim trenucima činila je samo ono što je ona htjela. Nije slijedila majčine upute o ravnodušnosti i odbila je mizandriju. Upravo ju to vladanje i kršenje svih pravila čini, ne samo histerikom buntovnikom, već buntovnikom svog vremena i društva. Nemoguće je točno i jednostrano odrediti što je Julija i ostaje na samim čitateljima hoće li Juliju smatrati buntovnikom ili žrtvom. Upravo zbog složenosti njezina lika i života, ona može biti i oboje, i buntovnik i žrtva, ali odabir ovisi o čitateljima i o njihovu pristupu.

⁸⁶ Strindberg 1977: 85.

4.3. JEAN

Jean je sluga zaposlen kod grofa. Još je u djetinjstvu dolazio kod grofa i promatrao Juliju. Vrlo je rano spoznao razlike među njima i nepravde koje nosi društveni položaj. To mu je smetalo i želio je bolji život i viši društveni položaj.

Tijekom večeri više je puta upozorio Juliju na njezino neprimjereno vladanje. On je bio svjestan da će ih ljudi ogovarati i želio je da sve to prestane kako ne bi naudili Julijinom ugledu.

JEAN (ustane): To tako ne ide dalje, milostiva gospođice, mogao bi netko doći pa nas vidjeti.

GOSPODICA: Pa što onda?

JEAN: Ljudi će brbljati, posve jednostavno. I kada bi milostiva gospođica znala kako su maločas lajali, mogao bi netko doći pa nas vidjeti.⁸⁷

No, unatoč svemu, oni su otišli u njegovu sobu i Jean se kasnije promijenio. Priznao je da je lagao o želji za smrću zbog nesretne ljubavi i da je sve to rekao kako bi osvojio Juliju. Poštovanje prema Juliji nestaje i sada on preuzima ulogu nadređenoga. Predlaže da pobjegnu u Švicarsku, ali traži da Julija novčano pomogne taj put. U tome se trenutku otkrivaju Jeanovi skriveni motivi. On cijelo vrijeme želi novac i bogatstvo i Juliju vidi kao sredstvo kojim će ostvariti svoj cilj. Želi se obogatiti i otići u Rumunjsku i tamo kupiti titulu grofa.

JEAN: Da, u Rumunjskoj se kupuje grofovstvo, i onda ćete ipak još i groficom postati! Mojom groficom!⁸⁸

Jeanovi i Julijini razgovori mijenjaju ton i raspoloženje i on osuđuje Juliju zato što je bila s njim. Iako želi društveno napredovati, zadržava stav da se ljudi moraju družiti s pripadnicima istoga stališa. On želi napredovati, želi da ga se cijeni i patio je u djetinjstvu kada je vidio Juliju u vrtu, ali sada osuđuje tu istu Juliju jer je spavala s njim. Ne uviđa da je Julija zaboravila i zanemarila društvenu razliku među njima i da ga je držala ravnopravnim. Jean se ponaša dvolično jer i sam želi prijeći društvene granice, a kada je to

⁸⁷ Strindberg 1977: 67.

⁸⁸ Strindberg 1977: 76.

učinila Julija, onda ju osuđuje. Otkriva se i da je njezino vladanje neprihvatljivo, tim više što je žena, dok muškarac može činiti što god želi.

*JEAN: Bludnice služinčadi, lakajska droljo, jezik za zube i marš van! Zar ćeš meni spočitavati da sam grub. Tako prosto kako si se ti večeras ponijela ne vlada se nijedna od naših. Zar misliš da će služavka tako dirati muškarca kako si ti to činila? Jesi li ikada vidjela da će se djevojka mojega stališa tako nuditi na prodaju kao ti? Tako sam to vidio samo među životinjama i palim djevojkama!*⁸⁹

Prema Kristini Jean se ponaša bolje, ali kada ona napada gospođicu, tada ju Jean brani. Jean i Kristina su, zapravo, par, iako se tako ne vladaju. Ona je racionalnija od njega i realnije sagledava situaciju jer je Jean opterećen svojim snom o boljem društvenom položaju. Nesuglasice među njima nisu iste naravi kao između Jeana i Julije jer je Kristina samostalnija i čvršća od Julije. Ona može uzvratiti Jeanu i u njihovim su svađama oboje ravnopravni.

4.4. KRISTINA

Kristina ima ulogu moralnoga suca. Starija je od Jeana i Julije i u njezinu se vladanju uočava veća zrelost, ali i ravnodušnost prema nevoljama koje se nje ne tiču. Ona zna što mora činiti i što se od nje očekuje. Obavlja svoj posao, planira osnovati obitelj s Jeanom i ne iskazuje ambiciju prema višem društvenom položaju. Kada dolazi u Jeanovu sobu, shvaća što se dogodilo između njega i Julije, no ona mu to ne zamjera jer Juliju smatra žrtvom. Više bi mu zamjerila da je spavao s pripadnicom njihovog društvenog sloja što neizravno govori da Kristina Juliju ne smatra prijateljom i ne vjeruje da bi to moglo ugroziti njezine planove s Jeanom.

KRISTINA: O! To ipak nikada ne bih pomislila! Ne, fuj, fuj!

JEAN: Zar si još i ljubomorna na nju?

KRISTINA: Ne, na nju nisam! Da je Klara ili Sofija, oči bih ti izgredla! – Da, no to je tako, ne znam zašto. Ne, kako je to ružno!

JEAN: Zar se ljutiš na nju?

⁸⁹ Strindberg 1977: 79.

KRISTINA: Ne, ali na „njega“! Bilo je to ružno od „njega“, vrlo ružno! Siromašna djevojčica! – Ne, kada čovjek više ne može imati poštovanja pred svojim gospodarima.⁹⁰

Nadalje, Kristina hladnokrvno i ravnodušno sluša Julijine planove i izravno joj govori da će spriječiti njihov bijeg. Iako Juliju više ne poštuje zato što je spavala s Jeanom koji je sluga, njoj osobno to ne kaže, već ju kritizira pred Jeanom.

KRISTINA: ... – A gospođica je bila tako ponosna, tako reska prema muškarcima da nikada ne bih pomislila da će se ovako prepustiti i to takvom! A kako li je samo htjela ubogu Dijanu skoro ustrijeliti zato što je trčala za vratarevim mopsom!⁹¹

Kristina razmišlja i o svojoj budućnost s Jeanom i želi da on nađe posao u državnoj službi jer je to bolje za nju i za djecu.

KRISTINA: Da, kada već o tome govorimo, bilo bi vrijeme da „on“ nešto potraži jer ćemo se ipak uzeti.

JEAN: Za čim da se ogledam? Ovakvo mjesto kakvo je ovo neću kao oženjen čovjek nikada dobiti.

KRISTINA: Ne, to se razumije! Ali „on“ bi ipak mogao uzeti mjesto portira u kakvom uredu. Državni je kruh tvrd, ali siguran, a žena i djeca dobivaju penziju...

JEAN (s grimasom): To je vrlo lijepo, ali nikako nije moja želja da odmah pomišljam na smrt radi žene i djece. Moram priznati da sam imao neke više planove.

KRISTINA: Planove, da! Ali „on“ ima i dužnosti! Na njih mora „on“ misliti!⁹²

Kristina vjeruje u Boga i smatra se moralnom i dobrom. Odlazi na misu i djeluje kao moralni sudac u drami. Ona ne podupire bijeg, a u njihovom planu kada je i ona uključena vidi da će ju iskoristiti kao kuharicu u hotelu i smatra da je vrjednija od toga.

KRISTINA: Neka „on“ sada prestane! Je li to „njegovo“ mišljenje da ja postanem kuharicom kod jedne takve...⁹³

⁹⁰ Strindberg 1977: 88.

⁹¹ Strindberg 1977: 88.

⁹² Strindberg 1977: 88-89.

Kristina osuđuje Juliju zbog njezinoga čina. ...*Da se nikada nisam ponizila ispod svoga stališa.*⁹⁴ No, i Jean i Julija optužuju Kristinu da ona nije tako dobra i sveta kao što se prikazuje. Jean kaže da je podmitljiva, a Julija se osvrće na njezinu opasku da je lakše proći devi kroz ušicu igle nego bogatašu da uđe u nebo. Julija kaže da prema tome ni Kristina neće doći u nebo jer ima novac u štedionici.

*JEAN: A ti si mi ona prava da o tome možeš govoriti, ti uzimaš postotke od trgovca, a mesar te podmićuje!*⁹⁵

*GOSPODICA: ... A svaljivati krivnju na Isusa, kako to čini Kristina – ne, za to sam i suviše ponosna i suviše pametna – budi hvala nauku očevom – a da bogataš ne može doći u nebo, to je laž; Kristina, koja ima novaca u štedionici, neće doći tamo!*⁹⁶

Iako Kristina ima ulogu moralnog suca, i ona ima mane. Ona predstavlja tadašnje društvo koje osuđuje, ali ne opaža vlastite pogreške. Slijepo vođena svojim idealima, ona jedva želi saslušati Juliju i poslije toga vraća se svom životu. Govori o svojoj vjeri, ali Julija i Jean otkrivaju njezinu dvoličnost. Ona poštuje svoje gospodare samo prividno, uzima mito od trgovaca i progovara o skromnosti i poniznosti, a u štedionici ima svoju uštedevinu. Samim time i ulogom koja joj je dodijeljena, otkriva se Strindbergova kritika lažnoga morala.

4.5. CILJ OPRAVDAVA SREDSTVO

Niccoló Machiaveili u svom djelu *Vladar* kaže da cilj opravdava sredstvo. U knjizi koja se sastoji od 26 poglavlja razrađuje se navedena misao.

Svatko vidi ono što hiniš, rijetki znaju cijeniti što jesi, a i ti malobrojni ne usuđuju se suprotstavljati mišljenju mnogih kad ih brani veličanstvo države, i napokon, u djelima svih ljudi, navlastito vladara, kod kojih nema priziva i suda, gleda se na svrhu. Neka,

⁹³ Strindberg 1977: 94.

⁹⁴ Strindberg 1977: 94.

⁹⁵ Strindberg 1977: 94.

⁹⁶ Strindberg 1977: 96.

dakle, vladar pazi na to da pobjeđuje i da održi državu,, sredstva će se uvijek smatrati časna i svatko će ih hvaliti jer svjetina se zanosi prividom i uspjehom same stvari...⁹⁷

Machiavellijevoj se misli može dodati Kantova. On kaže da ljudi trebaju biti cilj, a ne sredstvo.

U cijelome se svijetu sve, što čovjek hoće i nad čime ima vlast, može upotrijebiti također naprosto kao sredstvo, samo je čovjek, a s njime i svako umno biće svrha sama po sebi. Upravo zbog te autonomije svaka volja, čak vlastita volja svake osobe koja je upravljena na nju samu, ograničena na uvjet suglasnosti s autonomijom umnoga bića, da ga naime ne podvrgne nikakvoj namjeri, koja nije moguća po nekome zakonu, koji ne bi mogao proizići iz volje samoga trpnoga subjekta, dakle da se subjekt nikada ne upotrijebi jednostavno kao sredstvo, nego ujedno sam kao svrha.⁹⁸

Obje su misli poslužile za dubinsku analizu likova, ponajviše za Jeana. Još od ranog djetinjstva Jean teži boljem životu i višem društvenom položaju. Sredstvo kojim bi on mogao doći do toga, tj. do cilja, jest gospođica Julija. Iako on u početku upozorava Juliju na neprimjerenost njezina vladanja, oni odlaze u njegovu sobu. Nakon što su noć proveli zajedno, on predlaže da zajedno odu u Švicarsku i da otvore hotel. No, za to je potreban novac, a taj će novac dati Julija. Ona će postati financijski izvor za to putovanje i za hotel, a kasnije će Jean otići u Rumunjsku kako bi kupio titulu grofa. Bez Julijine novčane pomoći, ništa nije ostvarivo.

JEAN: Pa to je istina, zato i tražim kompanjona koji će namaknuti kapital za početak!

GOSPODICA: Gdje li ćete ga naći u brzini?

JEAN: Vi ga morate naći, ako mi hoćete biti kompanjon!

GOSPODICA: To ne mogu, sâma ne posjedujem ništa. (Stanka.)

JEAN: Onda sve pada u vodu.⁹⁹

Jean odustaje od svega kada shvaća da Julija nema pristup bogatstvu. On se boji da mu ona ne poremeti planove, tj. da mu ne ugrozi cilj. Taj je strah temelj cijelog sukoba – kako

⁹⁷ Machiavelli, Niccolò. *Vladar/Mandragola*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske. 1983: 71.

⁹⁸ Kant, Immanuel. *Kritika praktičkog uma*. Rijeka: NAPRIJED. 1974: 129.-130.

⁹⁹ Strindberg 1977: 77.

se nositi s posljedicama ivanjske noći i tko će zbog toga platiti veću cijenu. Ako Julija nema početni kapital, ona gubi ulogu sredstva jer nije više iskoristiva za Jeanov cilj.

Gospođica Julija u sebi nosi sukob koji je rezultat odgoja, majčinih stavova i same okoline u kojoj je odrastala. Zbog svega toga, ni ona sama ne zna što točno želi i koji je njezin cilj. Bez obzira na usvojene stavove, na temelju njezine želje za udajom nakon provedene noći s Jeanom, može se zaključiti da je njezin cilj, zapravo, ljubav. Prvo sredstvo bio je njezin zaručnik. Lagala je tko je razvrgnuo zaruke i time je dodatno potvrdila svoju ranjivost. Drugo sredstvo bio je Jean jer je s njime provela noć. Upitno je voli li ga uistinu ili se samo zabavljala i prekršila društvena pravila tijekom ivanjske noći i potom pokušava popraviti nastalu situaciju.

Kristina, kao sporedan lik, slabije naglašava svoje želje i misli. No, otkriva se da je i njezin cilj financijska sigurnost nje i njezine buduće djece. U jednom se trenutku saznaje da je sredstvo za to Jean jer očekuje da on nakon vjenčanja potraži siguran državni posao. No, iako gospođica Julija optužuje Kristinu da je dvolična kada kaže da ni ona neće u nebo jer ima uštedevinu u banci, to ima dodatno značenje. Kristina ne treba nikoga kao sredstvo jer se ona oslanja na samu sebe i osigurala je svoju budućnost. Štoviše, ona je toliko slobodna i samostalna da je rekla Jeanu da će sama potražiti drugu službu.

*KRISTINA: ... Ali ovdje ne ostajem dulje, i dvadeset četvrtoga listopada idem svojim putem.*¹⁰⁰

Svaki lik skriva svoje ciljeve i sredstva koja vode do njih. Sve se otkriva tijekom sukoba i na kraju ničiji cilj ne biva ostvarenim.

4.6. MOĆ

Moć je čovjekova sposobnost da pod prirodnim i povijesnim uvjetima ostvari cilj koji on sâm postavlja. Nadalje, moć se definira kao čovjekova sposobnost da ostvari svoju volju po sebi (samo-moć) unatoč smetnjama iz prirode, otporu prirode (ovladavanje prirodom) ili otporu konkurentne volje drugih ljudi (društvena moć).¹⁰¹ Francis Bacon

¹⁰⁰ Strindberg 1977: 88.

¹⁰¹ Moć. Halder, Alois. *Filozofijski rječnik*. Zagreb: Naklada Jurčić d.o.o. 2002: 223.

rekao je da je znanje moć.¹⁰² Michel Foucault kaže da je moć kompleksno strateško znanje u određenome društvu, ona je sveprisutna, raspoređena po takozvanim ognjištima moći: obiteljima, školama, ustanovama.¹⁰³ Moć je povezana sa svakom društvenom tvorevinom i kao stupnjeviti fenomen ona može sama po sebi zavoditi.¹⁰⁴

Osnovni sukob u drami temelji se na principu borbe za moći. Gospođica Julija, kao pripadnica višeg stališa, ima veću moć od Jeana i Kristine. Od gospođice očekuje se da bude dostojanstvena i vrijedna divljenja. No, ona zanemaruje pravila i prelazi granice svoje moći. Međutim, prelaskom tih granica ona se ne uzdiže, već pada na društvenoj ljestvici. Gubitkom moći ona prestaje biti dostojanstvena i vrijedna, i pada niže od samoga puka zato što je iznevjerila očekivanja društva. Silazna putanja na društvenoj ljestvici čini ju slabijom od Jeana i Kristine. Tada Jean dobiva moć, a Julija postaje podređena. Iako je Julija aristokratkinja, ona od Jeana traži savjete. Njihove svađe nemaju granice i nestaju obzir i poštovanje s Jeanove strane. Bujica vrijeđanja i poniženja upućuje na to da su ravnopravni sugovornici i da nestaju stališke razlike među njima.

Svojim činom u ivanjskoj noći Julija gubi moć koja joj je dodijeljena samim rođenjem. Njezina je moć prosljeđena Jeanu i djelomično Kristini. Svaki Julijin gubitak kontrole vodi povećanju Jeanove moći. Jeanova se moć sastoji od njegova znanja, sposobnosti i snalažljivosti. Na kraju drame on posjeduje svu moć koju je na početku drame imala Julija. On kontrolira aristokratkinju i daje joj savjete, pa i kada je riječ o njezinu životu. Noć s Jeanom oduzela je gospođici Juliji svu moć i čast koju je do tada imala. Odnosi podređenoga i nadređenoga lika izokreću se i Julija postaje nemoćna i jadna, a Jeanov život nastavlja se kao da se ništa nije promijenilo.

4.7. DVIJE STRANE SVAKOGA LIKA

Pravi i istinski karakter likova otkriva se tijekom sukoba. Gospođica Julija, kao grofova kći, na početku djeluje profinjeno i čvrsto. No, ubrzo nestaje aristokratska suzdržanost i zamjenjuju ju smjelost i koketiranje. Svi komentiraju njezino vladanje i kako se otvoreno druži i pleše s običnim pukom. Nakon što je zavela Jeana i nakon provedene

¹⁰² Moć. Halder, Alois. *Filozofijski rječnik*. Zagreb: Naklada Jurčić d.o.o. 2002: 223.

¹⁰³ Moć. *Hrvatska opća enciklopedija*. Sv. 7 Mal-Nj. Bidjin, Darko... [et al.] Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. 2005: 389.

¹⁰⁴ Moć. Halder, Alois. *Filozofijski rječnik*. Zagreb: Naklada Jurčić d.o.o. 2002: 223.

noći s njime, čarolija ivanjske noći nestaje. Izmjenjuju se različita raspoloženja i tonovi. Julija otkriva dvostrukost svoga karaktera. S jedne strane, ona mrzi muškarce, ali s druge strane, ona je ranjiva i treba Jeanovu pomoć i zaštitu.

GOSPOĐICA: Lakaju, slugo, ustani kada govorim!

...

*GOSPOĐICA (smlavljena): Istina je; tucite me, gazite, bolje i nisam zaslužila. Jadnica sam, ali pomozite mi! Pomozite mi iz ovoga, ako je ikako moguće!*¹⁰⁵

Jean je lik koji je najviše dvoličan. Pretvara se da poštuje gospođicu Juliju, ali zapravo ju smatra lakom i palom ženom. On ima dvostruke kriterije za žene i za muškarce. Svoj čin ne osuđuje, ali nju naziva bludnicom. Želi ju iskoristiti za svoj napredak na društvenoj ljestvici i lagao je i laskao gospođici Juliji samo kako bi ju zaveo. *Što bih inače trebao izmišljati, ženske treba uvijek hvatati laskanjem!*¹⁰⁶ Ujutro otvoreno pokazuje prezir i osudu, iako mu je donedavno laskala njezina pažnja. Nekada joj se divio i želio je i sam pripadati višem stališu, ali sada uviđa da su svi ljudi isti.

*JEAN: Ne mogu tajiti da me u jednu ruku veseli što sam vidio da je tek lažno zlato što nas je tamo dolje znalo zabliještititi, što sam vidio da je jastreb i na leđima siv, da je puder na finim obrazima, da lakirani nokti mogu imati crne rubove, da maramica može biti blatna, iako miriše na parfem...!*¹⁰⁷

No, on ne osuđuje druge žene koje su bile s njim. Julija je aristokratkinja, a on je sluga i time su prekršena društvena pravila. Može se postaviti pitanje što zapravo Jean misli o samome sebi ako osuđuje Juliju jer je bila s njime i kako on zamišlja svoje napredovanje ako ne može zaboraviti stališke razlike među ljudima. Zašto on ne osjeća grižnju savjesti i zašto ne krivi i sebe i ne preispituje svoju čestitost? On je dvoličan jer sebe ne smatra palim i niti u jednom trenutku ne pokazuje istinsko suosjećanje prema Juliji. Štoviše, i dalje misli samo na sebe i predlaže joj rješenje koje njemu najbolje odgovara – Julijino samoubojstvo koje bi prikrilo suučesnika u ivanjskoj noći.

¹⁰⁵ Strindberg 1977: 79.

¹⁰⁶ Strindberg 1977: 79.

¹⁰⁷ Strindberg 1977: 80.

Iako Kristina ima ulogu moralnoga suca, i ona je dvolična. No, u usporedbi s ostalim likovima, ona je najmanje dvolična i time je opravdana uloga koja joj je pripisana. Ona se ne upliće direktno u Julijine i Jeanove probleme i planove, ali jasno kaže da će spriječiti njihov bijeg. *Ali ako ga vi mislite zavesti na bijeg, onda ću ja to znati spriječiti!*¹⁰⁸ Odlazi na misu i razgovara s Julijom o vjeri. Marljiva je kuharica koja se trudi obavljati svoj posao i ne bavi se ogovaranjem. No, njezina se dvoličnost jasno ocrtava kada govori o Bogu i o bogatašima, dok i ona sama ima ušteđevinu. Smatra da samo siromašni mogu u nebo, ali zaboravlja da ona ipak nije jedna od njih.

5. METODIČKI PRISTUP DRAMSKOM DJELU

Termin „metodika“ označava posebnu znanost koja proučava zakonitosti odgoja i obrazovanja u okviru nastavnoga predmeta, odgojno-obrazovnoga područja ili kojega drugoga organizacijskoga oblika odgojno-obrazovnoga rada.¹⁰⁹ Imajući na umu da je metodika nastave književnosti povezana sa znanošću o književnosti¹¹⁰ i ovaj rad ima teoretski dio o samoj drami koji prethodi opisu izvedenog sata.

Dramskom se djelu pristupa literarno i teatrološki (scenski).¹¹¹ Literarna koncepcija pristupa dramskom djelu kao beletrističkom (pisanom) tekstu i interpretira ga kao posebnu književnu vrstu. Teatrološka (scenska) koncepcija promatra dramsko djelo kao scensku umjetnost i u svoju interpretaciju uključuje i izvanknjiževne, scenske elemente (režiju, glumu, scenografiju). Za *Gospođicu Juliju* najbolje rješenje bilo bi kombinacija obaju pristupa – čitanje drame, gledanje predstave i diskusija o scenskim elementima. No, uzevši u obzir nemogućnost takve izvedbe, drami se pristupilo literarno i ona se obrađivala na temelju kratkog sadržaja i teksta na uručku.

Literarni pristup drami sadrži i dio opisa metodičkog sistema u interpretaciji *Gospođice Julije*. Nekoliko dana prije sata, učenici su dobili uručak s kratkim sadržajem i s tekstom. Na samom su se satu interpretativno čitale određene dramske situacije koje su

¹⁰⁸ Strindberg 1977: 92.

¹⁰⁹ Rosandić, Dragutin. *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga. 1986: 7.

¹¹⁰ Rosandić 1986: 11.

¹¹¹ Rosandić 1986: 600.

bile temelj analize odnosa među likovima. Dramski se tekst čitao po ulogama koje su dodijeljene nekolicini učenika. Ostatak razreda slušao je i pratio tekst.

Navedeni interpretativno- analitički metodički sustav sastoji se od nekoliko elemenata. Na samom početku učenici su intelektualno i doživljajno motivirani za primanje dramskoga djela. Idući korak jest lokalizacija – kratka biografija pisca koja sadrži osnovne podatke o njegovom životu i o književnom stvaralaštvu. Treći korak je interpretativno čitanje teksta koji su učenici dobili nekoliko dana prije. Nakon interpretativnoga čitanja slijedi emocionalna stanka i objavljivanje doživljaja. Na temelju pročitanaoga teksta interpretiraju se odnosi među likovima. Poslije interpretacije slijedi sistematizacija i sinteza. Također, učenici su dobili anketu o djelu. Posljednji element metodičkoga sustava bio je zadatak za domaću zadaću.

5.1. REALIZACIJA DRAME *GOSPOĐICA JULIJA* U ŠKOLI

Tema diplomskoga rada jest interpretacija i metodički pristup likovima u drami *Gospođica Julija*. Nakon prikaza teoretske analize slijedi opis izvedbe nastavnoga sata u školi.

Sat je održan u „Školi za medicinske sestre Vinogradska“ 3. lipnja 2015. Profesorica Neda Mimica-Špoljar ustupila je jedan sat hrvatskog jezika za potrebe ovoga diplomskoga rada i sat je održan u drugom razredu.¹¹² Već nekoliko godina nastava u svim medicinskim školama odvija se pet godina i tijekom prvih dviju godina obrađuje se cjelokupno gradivo Hrvatskoga jezika. To znači da su učenici drugoga razreda upravo završavali gradivo četvrtoga razreda.

S obzirom na to da se u hrvatskim školama *Gospođica Julija* ne interpretira, učenici su dobili uručak s kratkim sadržajem i s tekstom koji će se analizirati na satu. U idealnim uvjetima učenici bi pročitali čitavu dramu, no to nije bilo moguće zbog brojnih zapreka (opterećenje i stres pred kraj školske godine i nedostupnost i nedovoljan broj primjeraka same drame). Učenici su dobili uručak nekoliko dana prije sata i trebali su ga pročitati i donijeti na sat.

¹¹² I ovim bih putem željela iskazati veliku zahvalnost profesorici što mi je bez ustezanja i razmišljanja prepustila jedan svoj sat.

5.2. METODIČKI SUSTAV

Za interpretaciju drame *Gospođica Julija* izabran je interpretativno-analitički sustav. U svojoj knjizi *Peljar za tumače* Dean Slavić kaže da se navedeni sustav, vjerojatno najčešće, primjenjuje u nastavnoj praksi hrvatskih osnovnih i srednjih škola u posljednjih tridesetak godina.¹¹³

U interpretativno-analitičkom sustavu nastave književnosti književno djelo postaje temeljni sadržaj, a interpretacija djela dominantan oblik nastavnoga procesa.¹¹⁴ Učenik je podignut na razinu estetskoga subjekta i on je aktivan sudionik – sudjeluje pri otkrivanju svijeta umjetničkoga djela i izražava svoja zapažanja i sudove. Nastavnik nije predavač, već samo organizator nastavnoga procesa. Sustav omogućuje stavljanje naglaska na učenike, tj. na njihovu recepciju i na analizu *Gospođice Julije*. Uloga profesora je usmjeravanje tijekom analize i poticanje diskusije.

Drama je prigodna za raspravu i mogao bi se iskoristiti i problemsko-stvaralački sustav i bilo bi zanimljivo organizirati i debatu. No, ako bi se primijenio i taj sustav, potrebna su dva školska sata.

5.3. ZADAĆE NASTAVNE JEDINICE

U svojoj knjizi *Rutinski planirati – učinkovito poučavati* Wolfgang Mattes kaže da treba jasno formulirati ciljeve i orijentirati nastavu prema njima.¹¹⁵ Općeniti cilj ovog sata bio je da učenici upoznaju dramu i književnost s kojom se do tada nisu imali prigode susresti. Idealno bi bilo kada bi se potaknuo interes učenika da pročitaju *Gospođicu Juliju* ili neko drugo djelo iz švedske književnosti.

Rosandić kaže da književni sadržaj uvjetuje postavljanje ciljeva i zadataka nastavnoga sata.¹¹⁶ Zadaće nastavnoga sata su obrazovne, odgojne, funkcionalne i komunikacijske. Mattes dodatno objašnjava te ciljeve i kaže da se u formulacijama ciljeva trebaju konkretizirati kompetencije kojima treba težiti i da se treba stvoriti struktura koja se

¹¹³ Slavić, Dean. *Peljar za tumače*. Zagreb: Profil. 2011: 12.

¹¹⁴ Rosandić 1986: 204.

¹¹⁵ Mattes, Wolfgang. *Rutinski planirati – učinkovito poučavati*. Zagreb: Naklada Ljevak. 2007: 37.

¹¹⁶ Rosandić 1986: 98.

orijentira na četiri razine proširenoga pojma učenja. Postavlja se upit što učenici trebaju naučiti na informacijskoj razini, na području metodike, o svojim komunikacijskim sposobnostima i o svojoj društvenoj (socijalnoj) kompetenciji.

Obrazovne su zadaće za sat ovako postavljene: upoznati učenike sa stvaralaštvom Augusta Strindberga, odrediti kojem književnom razdoblju drama pripada, analizirati odnose među likovima, odrediti mjesto i vrijeme odvijanja radnje.

Bitne su ove odgojne zadaće: razvijati sposobnost komunikacije s dramskim djelom, razmišljati o ulozi stališa u društvu devetnaestoga stoljeća, razmišljati o odnosima među spolovima u devetnaestome stoljeću i spoznati važnost vlastite odlučnosti.

Funkcionalne su zadaće: razvijati sposobnost zapažanja, razvijati sposobnost razmišljanja i logičkog zaključivanja, potaknuti kreativnost učenika.

Kao komunikacijske zadaće mogu se izdvojiti: razvijati vještinu izražajnoga govorenja, razvijati sposobnost spontanoga izražavanja doživljaja, argumentirano iznositi vlastita stajališta, primjereno diskutirati, naučiti slušati, razvijati sposobnost usmenog i pismenog izražavanja.

5.4. NASTAVNE METODE I NASTAVNA SREDSTVA

Mattes definira nastavne metode kao postupke koje nastavnik primjenjuje kako bi strukturirao tijek nastave i postigao ciljeve kojima teži. ¹¹⁷ *Grčka riječ „methodos“ može se prevesti kao „put prema“.* ¹¹⁸ S obzirom na to da su zadaće nastavne jedinice različite, i metode moraju biti različite. Svaki učenik uči na svoj način i ako se želi obuhvatiti sve učenike, metode se moraju prilagođavati i kombinirati. Nastavne metode korištene za ovaj sat su metoda čitanja, metoda pisanja, metoda zaključivanja, metoda razmišljanja i metoda upućivanja. Sve su metode usmjerene na uspostavljanje veze između učenika i književnog predloška.

Nastavna sredstva su bilježnica, kreda, ploča, uručak i anketni listić. Anketni listić poslužio je za provjeru recepcije djela. Listić se sastoji od nekoliko dijelova i oni većim

¹¹⁷ Mattes, Wolfgang. *Nastavne metode. 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*. Zagreb: Naklada Ljevak. 2007: 13.

¹¹⁸ Mattes 2007: 13.

dijelom ispituju emocionalno reagiranje primatelja na tekst. Prvi dio jest dio o ispitaniku. Traže se opći podaci o ispitanjoj osobi (spol, godina rođenja, mjesto/grad pohađanja osnovne škole i upiti o vjeri i o zagovaranju liberalizma ili konzervatizma). Drugi se dio odnosi na tekst na uručku. Treći dio ispituje stavove učenika o vladanju likova i o samim likovima.

5.5. PRIKAZ URUČKA

AUGUST STRINDBERG, GOSPOĐICA JULIJA

KRATAK SADRŽAJ:

Događaji se zbivaju tijekom ivanjske noći. Gospođica Julija raskinula je zaruke s kraljevskim namjesnikom i tijekom noći pleše s različitim muškarcima. Njezino slobodno i previše otvoreno ponašanje prema muškarcima postalo je predmet rasprave kuharice Kristine i sluge Jeana. No, gospođica Julija ulazi u kuhinju i poziva i Jeana da s njom pleše. Iako je obećao da će plesati s Kristinom, on odlazi s Julijom. Poslije se vraćaju u kuhinju i kratko razgovaraju. Nakon što je Kristina od umora zaspala, Jean i gospođica Julija odlaze van. Gospođica Julija cijelo vrijeme koketira i zadirkuje Jeana. Vani razgovaraju o svojim životima, o prošlosti i o snovima, a Jean stalno napominje da on mora otići u sobu jer će ljudi ogovarati i komentirati zašto su njih dvoje sami. Međutim, to gospođicu Juliju ne brine i želi vidjeti izlazak sunca na jezeru. No, s obzirom na to da se ipak počinju bojati tuđih komentara, odlaze u Jeanovu sobu. U sobi se raspoloženje počinje mijenjati. Gospođica Julija shvaća da je uistinu prekršila društvena pravila i oni počinju razmišljati o bijegu. Žele otići u Švicarsku gdje bi Jean vodio hotel, a gospođica Julija radila na recepciji. No, Jean otkriva svoje skrivene motive. On gospođicu Juliju ne smatra vrijednom, nego misli da se ponizila i osramotila. Želi ju iskoristiti za svoj napredak i želi njezin novac. U toj sobi oboje prestaju glumiti i pokazuju svoje pravo lice. Gospođica Julija žrtva je odgoja i obiteljskih stavova. Njezina je majka mrzila muškarce i tu je mržnju prenijela i na svoju kćer. Otac je, također, bio žrtva majčinih prevara i nagađa se da je pokušao samoubojstvo. Jean iskazuje otvoren prezir prema gospođici Juliji, dok ona traži spas i izlaz iz loše situacije u koju se dovela. U jednom trenutku vraća svoju snagu, ali to je kratkotrajno jer stalno traži njegovu pomoć. Odlučuju otići, ali sve se

raspada kada Jean ubije Julijinu pticu koju je ona željela uzeti sa sobom na put. Kada je svanulo, u sobu dolazi Kristina i razgovara s njima. Gospođica Julija predlaže da odu zajedno i da bi Kristina mogla raditi kao kuharica. Ona zna da su Jean i gospođica Julija bili zajedno, no ipak žali gospođicu. Iako su Kristina i Jean, zapravo, zajedno, Kristina racionalno razmatra situaciju i kazuje Jeanu da će ona potražiti drugu službu krajem listopada. Kristina djeluje kao moralni sudac u cijeloj situaciji i ne dopušta njihov bijeg. Na kraju ona odlazi u crkvu, a uskoro dolazi grof, Julijin otac. Gospođica se boji i ne zna joj je činiti. Ona ponovno traži savjet od Jeana, a on joj, iako u početku neodlučno, ali poslije sigurno, daje britvu i gestama pokazuje što da učini. On joj predlaže da počini samoubojstvo, a drama završava Jeanovim riječima da drugog izlaza nema.

(92. – 94.str.)

GOSPOĐICA (potrča joj u susret i padne joj oko vrata kao da traži pomoć): Pomozi mi, Kristino! Pomozi mi protiv ovog čovjeka!

KRISTINA (nepomično i hladno): Kakva je to graja u sveto jutro? (Pogleda na panj.) I kakvu ste to svinjariju učinili? – Što to znači? I zašto se vi toliko derete i bjesnite?

GOSPOĐICA: Kristino! Ti si žena, ti si moja prijateljica! Zaštiti me od ovoga nitkova!

JEAN (ponešto plašljiv i zbunjen): Dok se dame zabavljaju, ja se idem obrijati! (Išulja se.)

GOSPOĐICA: Ti ćeš me razumjeti, i ti ćeš me saslušati!

KRISTINA: Ne, ja se uistinu ne razumijem u takve priče! Kamo ćete u putnom odijelu – a „on“ ima šešir – što? – Što?

GOSPOĐICA: Poslušaj me, Kristino, poslušaj me, pa ću ti sve ispriповijedati...

KRISTINA: Ništa neću znati...

GOSPOĐICA: Moraš me saslušati...

KRISTINA: O čemu je riječ? O glupostima s Jeanom? Da, vidite, za to me uopće nije briga jer se neću uplitati u to. Ali, ako ga vi mislite navesti na bijeg, onda ću ja to znati spriječiti!

GOSPOĐICA (vrlo nervozno): Pokušaj se sada smiriti, Kristino, i poslušaj me! Ne mogu ovdje ostati, a i Jean, ne može ovdje ostati – mi moramo, dakle, otputovati...

KRISTINA: Hm, hm!

GOSPOĐICA (povjerljivo): Ali, vidiš, sada mi je došla ideja – da bismo sve troje mogli otputovati – u inozemstvo –u Švicarsku – i zajednički otvoriti hotel ... Ja imam novaca, vidiš li ... a ti, mislim, ti bi mogla preuzeti kuhinju... Zar to nije lijepo?... Ma, reci da! I dođi s nama, onda je sve u redu!... Reci da!

KRISTINA (hladno i promišljeno): Hm, hm!

GOSPOĐICA (presto tempo): Još nikada nisi putovala, Kristino – trebaš se ogledati po svijetu. Ti si ne možeš predočiti kako je zabavno voziti se željeznicom – neprestano novi ljudi – nove zemlje – i onda ćemo doći u Hamburg i pogledat ćemo na prolazu i botanički vrt – to ti se sviđa – a onda ćemo otići u kazalište i slušati operu – i kad dođemo u München, onda su nam tamo muzeji, i tamo je Rubens i Raffael, veliki slikari, znaš li... Valjda si već slušala o Münchenu, gdje je živio kralj Ludwig – onaj kralj, znaš li, koji je poludio... I onda ćemo pogledati njegove dvorce – on ima dvorce koji su uređeni kao u bajkama – a oдавde nije daleko do Švicarske – s Alpama, ti – zamisli Alpe, na kojima usred ljeta leži snijeg – tamo rastu naranče i lovor koji se zeleni čitavu godinu... (Jean se pojavi u desnoj kulisi, oštri svoju britvu na ramenu, koju drži zubima i lijevom rukom, sluša zadovoljno razgovor i kimne tu i tamo glavom kao pristajući. Gospođica tempo prestissimo): – I onda ćemo otvoriti hotel – i ja ću sjediti za kasom dok Jean prima mušterije, kupuje... piše pisma... To će biti život, znaš li – sad zviždi vlak, sada opet dolazi omnibus, čas pozvoni u sobama, čas pozvoni u restoranu; i onda ja ispisujem račune – i to zapaprene... Ti si ne možeš sebi predočiti kako su putnici plašljivi kad moraju platiti račun! A ti – ti sjediš kao dvorska meštrovica u kuhinji. – Ti nećeš, naravno, sama stajati uz ognjište – i smiješ biti odjevena fino i pristalo kada se budeš pokazivala ljudima – i ti s tvojom vanjštinom – da, ne laskam ti – s njom možeš jednoga dana upecati i muža! Nekoga bogatoga Engleza, znaš li... ti se ljudi posve lako (polagano) hvataju... i onda ćemo biti bogati – i sagradit ćemo vilu na Komskom jezeru – tamo dođeš, ponekad i kiša pada, ali (sve umornije) ponekad valjda i sunce sja... premda izgleda mračno...i – onda – inače bismo se mogli opet vratiti kući – vratiti se... (Stanka)... ovamo – ili kamo drugamo...

KRISTINA: Poslušajte, milostiva gospođice, vjerujete li i vi sami u to?

GOSPOĐICA (uništeno): Vjerujem li?

KRISTINA: Da!

GOSPOĐICA (umorno): Ne znam; ne mislim ni na što! (Klone na klupu; metne glavu na stol među ruke). Ni na što! Baš ni na što!

KRISTINA (okrene se nadesno, gdje stoji Jean): Dakle „on“ je htio pobjeći?

JEAN (posramljen, metne britvu na stol): Pobjeći? Time je suviše rečeno! Pa ti si čula plan milostive gospođice, i premda je sada, poslije probdjevene noći, umorna, ipak bi se vrlo dobro dao izvesti taj plan!

KRISTINA: Neka „on“ sada prestane! Je li to „njegovo“ mišljenje da ja postanem kuharicom kod jedne takve...

JEAN (oštro): Molim, izražavaj se na pristojan način kad govoriš o gospodarici! Razumiješ li!

KRISTINA: Gospodarica!

JEAN: Da!

KRISTINA: No, čuj! Pa čujte ovoga!

JEAN: Da, poslušaj samo, to je korisno, a brbljaj nešto manje! Gospođica Julija je tvoja gospodarica, i zbog iste stvari zbog koje ti nju prezireš, trebala bi prezirati samu sebe!

KRISTINA: Uvijek sam imala toliko poštovanja prema sebi...

JEAN: Samo da bi mogla prezirati druge....

KRISTINA: Da se nikada nisam ponizila ispod svog staleža. Neka meni netko kaže da se je grofovska kuharica upustila sa svinjarem ili konjušarem! Neka mi to netko kaže!

JEAN: Da, imala si posla s finim čovjekom i to je tvoja sreća!

KRISTINA: Da, fini čovjek koji je prodavao grofovu zob iz staje!

JEAN: A ti si mi ona prava da o tome možeš govoriti, ti uzimaš postotke od trgovca, a mesar te podmićuje!

KRISTINA: Što to govoriš?

JEAN: I ti ne možeš više imati poštovanja prema svojim gospodarima! Ti, ti, ti!

KRISTINA: Hoće li „on“ sad sa mnom doći u crkvu? „On“ bi poslije svoga junačkoga čina mogao zatrebati dobru propovijed!

JEAN: Ne, danas ne idem u crkvu; ti idi sama i ispovjedi svoja nedjela!

5.6. PRIKAZ ANKETNOG LISTIĆA

Gospođica Julija – upitnik

Podaci o ispitanjoj osobi:

Spol	
Godina rođenja	
Mjesto/grad pohađanja osnovne škole	
Jeste li vjernik?	
Držite li se konzervativnim ili liberalnim?	

Upiti povezani s tekstem:¹¹⁹

Svoje odgovore potkrijepite citatom iz teksta.

1. Kakva je Julija? Opišite njezino vladanje.
2. Kako se Kristina vlada prema Juliji?
3. Kakav je Jean? Što mislite zašto on brani Juliju?

¹¹⁹ Određena je pitanja predložio profesor i mentor Dean Slavić.

Upiti povezani s dramom:

Neka odgovori budu argumentirani!

1. Što mislite o gospođici Juliji i osuđujete li ju?
2. Što bi gospođica Julija, prema Vašem mišljenju, trebala napraviti na kraju?
3. Što mislite o Jeanu? Je li njegovo vladanje prihvatljivo i zašto?
4. Što mislite o Kristini?
5. Tko je najmoralniji lik?

6. GOSPOĐICA JULIJA U ŠKOLI

Nakon teoretskih priprema, istraživanja i razmišljanja o drami, održan je sat u školi. Nedostatak, ali i izazov s kojim se svjesno ušlo u razred jest da učenici nisu pročitali dramu. Uzimajući u obzir obaveze, ali i različite interese učenika, pretpostavila sam da neki učenici neće pročitati uručak. To se, nažalost, pokazalo točnim, no ti su učenici bili u manjini.

Aktivnost učenika bila je na razini koju sam i prije vidjela u školi. Dio je učenika slušao s velikim zanimanjem i postavljao dodatna pitanja. Neki su pratili, izvršavali sve zadatke, ali nisu se isticali. Manji dio učenika nije pročitao uručak i s njima je bilo teže raditi.

6.1. TIJEK SATA

Sat je organiziran prema uputama iz *Peljara za tumače*.¹²⁰ Nitko od mentora nije osobno pratio sat u školi.

Dijelovi sata o *Gospođici Juliji*:

1. doživljajno-spoznajna motivacija
2. najava teksta i njegova lokalizacija
3. interpretativno čitanje teksta po ulogama

¹²⁰ Slavić 2011: 12.

4. emocionalno-intelektualna stanka
5. objava doživljaja
6. interpretacija
7. sinteza
8. zadatak za samostalan rad učenika
9. zadavanje domaće zadaće

6.2. POČETAK SATA I MOTIVACIJA

U uvodnom dijelu sata pozdravila sam učenike i predstavila sam se. Upisala sam sat u imenik i zapisala učenike koji nisu prisutni na nastavi. Potom sam objasnila da pišem diplomski rad o likovima u drami *Gospođica Julija* i ukratko sam navela ciljeve i svoja očekivanja. Zamolila sam ih za suradnju i naglasila sam da ću sat opisati i analizirati u diplomskom radu.

Za motivaciju sam pripremila sljedeća pitanja:

Utječe li na današnjega čovjeka društvena, tj. klasna pripadnost?

Što će se dogoditi ako netko prekrši društvena pravila i kôdove ponašanja?

Navedite primjer kada je netko prekršio pravila društvenoga ponašanja.

Učenici su trebali pismeno odgovoriti na pitanja, ali ne punim rečenicama, već samo natuknicama koje mogu dopuniti tijekom usmenih odgovora. Reakcija učenika nije bila očekivana jer su neki učenici bili zbunjeni pitanjima. Postavljali su dodatna pitanja i trebala sam im objasniti što točno tražim.¹²¹ No, unatoč tome, učenici koji su pročitali svoje odgovore, imali su zanimljiva i pametna razmišljanja. Jedna je učenica odgovorila da na današnjega čovjeka sve utječe zato što su ljudi plitka i površna bića. Odgovori na drugo pitanje potaknuli su diskusiju. Neki su učenici odgovorili da čovjek može biti izbačen iz društva ako prekrši društvena pravila, no nisu znali dalje argumentirati. Dodatna pitanja („Što to zapravo znači biti izbačen iz društva?“, „Kako čovjek može biti izbačen iz društva?“) nisu ih uspjela potaknuti pa je diskusija završila odgovorom da se ništa neće

¹²¹ Primjer dodatnog pitanje jest: „Što je to društvena, tj. klasna pripadnost?“. Pitanja su odužila trajanje motivacije jer nisam znala je li cilj njihovog ponašanja zbunjivanje i gubljenje vremena ili uistinu nisu znali što je klasna pripadnost. Ja sam računala da dobro poznaju te termine jer su se oni obrađivali u osnovnoj školi.

dogoditi, to jest, kako je jedna učenica rekla: „Život ide dalje“. Odgovori na posljednje pitanje bili su različiti. Neki su učenici naveli primjere iz vlastitoga života i iz škole, dok su neki navodili imena političara.

Motivaciju bih ocijenila dobrom. Neki su me odgovori pozitivno iznenadili i uspjela sam ih iskoristiti u idućim dijelovima sata. Ništa ne bih mijenjala jer držim da su pitanja dobar uvod za *Gospođicu Juliju* i većina učenika je sudjelovala.

6.3. NAJAVA TEKSTA I NJEGOVA LOKALIZACIJA

Nakon motivacije najavila sam nastavnu jedinicu. Zamolila sam učenike da izvade uručak za *Gospođicu Juliju* i pripreme bilježnice. Prije interpretativnog čitanja, ukratko sam predstavila biografiju Augusta Strindberga. Naglasila sam da je njegovo književno stvaralaštvo golemo i navela sam nekoliko djela. Kasnije sam se koncentrirala na njegov život jer sam smatrala da će im biti zanimljiv. Na kraju sam spomenula i prestižnu književnu nagradu *Augustpriset* koja je nazvana prema njemu. Nakon lokalizacije, na ploču sam zapisala naslov drame, autora, godinu rođenja i godinu smrti i naziv književne nagrade.

6.4. INTERPRETATIVNO ČITANJE PO ULOGAMA

Učenici su dobili uručke nekoliko dana prije samog sata, no prilike nisu dopuštale dolazak na još jedan sat i odabir učenika za čitanje dramskih situacija.

Kada sam najavila interpretativno čitanje po ulogama, učenici su se sami javili. Kratak sadržaj nismo čitali zbog nedostatka vremena. Upozorila sam djevojku koja je čitala Julijine replike da katkad treba čitati posebno brzo i da se dodatno uživi u situaciju.

6.5. INTELEKTUALNO-EMOCIONALNA STANKA I IZRAŽAVANJE DOJMOVA

Nakon čitanja uslijedila je kratka stanika, a potom su učenici komentirali tekst. Neki su ga povezali s kratkim sadržajem, dok su neki komentirali samo netom pročitani tekst. Komentari i dojmovi su povezani s likovima i stavovima o njima.

6.6. INTERPRETACIJA

Interpretacija započinje podacima o drami: naslovom drame na švedskom (*Fröken Julie*) i godinom nastanka (godina 1888.). Potom sam pitala učenike mogu li odrediti kojem književnom razdoblju pripada drama i koja su obilježja tog razdoblja. Zajedno dolazimo do književnog razdoblja – do naturalizma i zatim oni navode elemente koje mogu prepoznati u drami. Sljedeći element interpretacije jest određivanje mjesta i vremena radnje. Prepuštam riječ učenicima i pitam ih znaju li određena vjerovanja povezana s ivanjskom noći. Budući da ne znaju, kazujem im jedno od vjerovanja koje sam prethodno opisala u diplomskom radu. Spominjemo otvoren kraj drame i polako se približavamo najvažnijem dijelu interpretacije – likovima. Zapisujem imena likova na ploču i započinjem analizu likova i odnosa među njima. Ovaj dio interpretacije temelji se na kratkom sadržaju i na pročitanim dramskim situacijama. Elementi interpretacije bili su opis, podrijetlo i starost likova te odnosi među likovima. Analizirali smo odnose između Jeana i Kristine, Jeana i gospođice Julije te gospođice Julije i Kristine. Nadalje, tumačilo se obraćanje, analiza vladanja, skriveni motivi i uloga moralnoga suca. Tijekom ovoga dijela interpretacije, moja je uloga bila vodstvo i usmjeravanje. Pokušavala sam učenicima dati što veću slobodu, smanjiti svoj utjecaj i staviti njih u središte interpretacije. Rad bi bio olakšan i potpuno drugačiji da su učenici pročitali dramu, no i uručak je bio dovoljan za kvalitetan rad.

6.7. SINTEZA

Nakon interpretacije ponavljamo najvažnije činjenice i zaključke do kojih smo došli tijekom interpretacije. S obzirom na to da sam htjela učenicima ostaviti što više vremena za rješavanje upitnika, naveli smo tko je autor drame, likove, ljestvicu moći i kako se ona mijenjala tijekom ivanjske noći.

6.8. ZADATAK ZA SAMOSTALAN RAD – ANKETA

Nakon interpretacije i sinteze učenici su dobili anketni listić koji ispituje stavove o likovima iz drame. Listić se rješavao desetak minuta.

6.9. ZADAVANJE DOMAĆE ZADAĆE

Nakon rješavanja anketnog listića, zadajem domaću zadaću. Trebaju zamisliti da je Julija njihova prijateljica i napisati što bi joj savjetovali da napravi na kraju.¹²² Zadaća ne treba biti opsežna, ali savjeti trebaju biti iskreni i dobro promišljeni. Naglasila sam da se zadaća piše na posebnom papiru, a ne u bilježnicama.

Zadavanje zadaće je posljednji element i dio mojega sata. S obzirom na to da nije bilo dodatnih pitanja, učenicima zahvaljujem na suradnji i poželim puno uspjeha u obrazovanju. U tim je trenucima i zvonilo što je i službeno označilo kraj mojega sata.

6.10. ANALIZA ANKETNOGA LISTIĆA – OPĆI PODACI O ISPITANIM OSOBAMA

Ukupan broj listića je 26, od čega su samo četiri ispitanika, a sve ostalo su ispitanice. Učenici i učenice rođeni su godine 1998. i godine 1999. i većina ih je iz Zagreba ili iz okolice. Četiri su učenice iz drugih hrvatskih krajeva: iz Rakovice, Vukovara, Okučana i Popovače. Samo su dvije učenice odgovorile da nisu vjernice, dok su svi ostali odgovorili da su religiozni. Posljednji upit prvog dijela ispituje zastupanje liberalnih ili konzervativnih stavova.¹²³ Učenici su podijeljeni i u ovim stavovima: dva su učenika navela da se drže liberalnima, a dva konzervativnima. Liberalnima se smatra 18 učenica, dok su četiri učenice navele da su neutralne i da njihovi stavovi ovise o situaciji. Daljnja analiza odgovora pokazala je da su one davale najopširnije i najbolje argumentirane odgovore. Također, njihovi su stavovi bili zreli i mudri.

Problem koji se mora istaknuti prije same analize odgovora su nepotpuni anketni listići. Neka su pitanja preskočena, a neka su neozbiljno odgovorena (npr. na pitanje: „Što mislite o Kristini?“ odgovoreno je: „Ništa.“). Takvi se odgovori ne uzimaju u obzir što, nažalost, smanjuje broj dobivenih odgovora i samu kvalitetu rezultata, ali na to se nije moglo utjecati. Također, sporna je prva skupina upita o drami jer su se tražili citati iz teksta. Citati su doveli do toga da neki učenici uopće nisu odgovarali svojim riječima, već su samo prepisivali citate.

¹²² Zadaća je prijedlog profesora i mentora Slavića. Ja sam promijenila opseg zadaće imajući na umu da učenici u lipnju imaju završne testove i ispitivanja.

¹²³ Zanimljivo je istaknuti da je jedna učenica pitala što to znači i morala sam objasniti te pojmove.

6.11. ANALIZA ANKETNOGA LISTIĆA – PRVA SKUPINA UPITA

Prva skupina upita traži odgovore potkrijepljene citatom iz teksta.

Prvi upit glasi: „Kakva je Julija? Opišite njezino vladanje“. Odgovori učenika su slični, bez obzira na njihove liberalne ili konzervativne stavove. Učenici su Juliju opisali kao dobru, plemenitu, dragu i lijepu. Samo je jedan učenik naveo da je prekršila društvena pravila. Odgovori nisu potkrijepljeni citatom. Učenice su bile kritične prema Juliji. Napisale su da je previše slobodna s muškarcima, da voli pažnju muškaraca i da je razmažena i djetinjasta. Djevojke su svoje odgovore potkrijepile odgovarajućim citatima: *Gospođica Julija cijelo vrijeme koketira i zadirkuje Jeana., ...njezino slobodno i otvoreno ponašanje...* Dio djevojaka samo je prepisao citate iz teksta bez vlastitog komentara. Djevojke koje su napisale da njihovi stavovi ovise o situaciji kritičnije su prema Juliji od djevojaka koje se drže konzervativnima.

Drugi upit glasi: „Kako se Kristina vlada prema Juliji?“. Učenici su naveli da se Kristina ponaša diktatorski, da je neuljudna i da naređuje. Ponovno nitko nije naveo citate. Odgovori djevojaka su slični, kažu da se Kristina vlada zločesto, dominantno, nezainteresirano i da je bahata. Otkrivaju i Kristininu ljubomoru jer je Julija plesala s Jeanom.

Treći upit povezan je s Jeanom. „Kakav je Jean? Što mislite zašto on brani Juliju?“ Učenici su napisali da Jean voli Juliju i da ju brani jer mu je gospodarica. Zanimljivo je da su samo neke učenice napisale da Jean voli Juliju, dok su svi učenici naveli da ju voli. Sve učenice koje su navele da su katkad konzervativne, a katkad liberalne, napisale su da Jean želi iskoristiti Juliju za svoj napredak i da ju zato brani. *On brani Juliju jer ovisi o njoj. On je sluga te Julija mu pruža financijsku sigurnost.* Ostale su učenice navele da Jean iskazuje otvoren prezir prema Juliji, da ju želi iskoristiti ili da ju voli.

Nedostatak odgovora, ali i pitanja su citati. Citiralo se rijetko i učenici su bili zbunjeni. S druge pak strane, neki su samo naveli citate što nije bilo korisno za samo istraživanje. Samo su rijetki svoje odgovore nadopunili odgovarajućim citatima.

6.12. ANALIZA ANKETNOGA LISTIĆA – DRUGA SKUPINA UPITA

Drugi dio pitanja povezan je s dramom. Odgovori učenika su iznimno šturi i kratki. Učenice su pisale više i bolje su argumentirale svoje stavove.

Prvi upit druge skupine ispituje stavove o gospođici Juliji i eventualnu osudu. Niti jedan učenik nije ju osudio, štoviše neki su pisali da ju smatraju dobrom. *Julija je dobra i plemenita*. Samo je jedna učenica napisala da osuđuje Juliju. *Odvratna mi je i da, osuđujem ju*. Zanimljivo je da je ta učenica napisala da nije vjernica i da se drži liberalnom. Sve su ostale djevojke napisale da ju ne osuđuju. Ako je i bila upućena kritika, bila je blaga i prijateljska.

Ne osuđujem ju. Treba živjeti život i iskoristiti ga, tj. raditi ono što nas čini sretnima.

Mislim da je lakovjerna, ali ju ne osuđujem.

Julija se vlada pomalo djetinjasto, ali zaljubljeno.

Julija je moderna žena u zaostalom društvu. Ne osuđujem ju.

Drugi je upit povezan s otvorenim krajem. Učenici su trebali napisati što bi Julija trebala napraviti na kraju. Odgovori su različiti, od vrlo zanimljivih prijedloga do ponekih problematičnih ideja.

Treba ih otpustiti i ostvariti svoje snove.

Treba otići od svega.

Ništa, nastaviti živjeti bez Jeana.

Trebala bi ih maknuti od sebe i otići, ali sama.

Trebala bi sve priznati.

Trebala bi počiniti samoubojstvo jer nema drugog izbora.

Treba ubiti Jeana i Kristinu.

Idući upit ispituje stavove o Jeanu i o njegovom vladanju. Ispituje se je li prihvatljivo njegovo ponašanje. Svi su učenici negativno opisali Jeana i njegovo vladanje drže neprihvatljivim. *Mislim da je Jean nepristojan i bezobrazan*. Neke učenice opravdavaju Jeana jer se želio osamostaliti i snašao se kako je znao i volio je Juliju. Druge učenice drže da je želio iskoristiti Juliju zbog njezinoga bogatstva.

Mislim da njegovo ponašanje nije u redu, ali svatko se brine za sebe i traži put kako bi bio što zadovoljniji u životu.

Jean je zaljubljeni muškarac koji ne razmišlja racionalno nego ga vode osjećaji.

Njegovo ponašanje je neprihvatljivo jer želi iskoristiti gospođicu Juliju.

Ti stavovi pokazuju različita gledišta iste situacije. Zanimljiv je odgovor učenice koja je usporedila Jeana i Kristinu i navela da više osuđuje Kristinu. Nažalost, odgovor nije argumentiran. Jedna je učenica navela da osuđuje Jeana jer je bezobrazan prema Juliji, ali i prema Kristini.

Nakon Julije i Jeana slijedi upit o Kristini. Ne ispituje se osuđuju li učenici njezino vladanje, već što misle o njoj. Učenici misle da je loša osoba. Učenice su navele da se petlja u sve i da je dominantna, pohlepna i bahata. Neke su učenice napisale da pokušava pomoći Juliji i da se vlada najzrelije.

Kristina se vlada najzrelije i pokušava sve riješiti mirnim i logičnim putem.

Dominantna, naređuje, pohlepna.

Loša osoba, agresivna.

Posljednji upit traži od učenika da navedu najmoralniju osobu. Odgovori su različiti. Najmoralnijom osobom sedmero učenika drži Juliju. Kristinu je navelo desetero učenika, a Jeana dvoje. Dvije su učenice napisale da nitko nije moralan. *Po meni nitko nije moralan jer svi imaju „putra na glavi“.* Ostali učenici nisu odgovorili na to pitanje. Zanimljivo je da su učenici koji su odgovorili na to pitanje napisali da je Julija najmoralnija. Učenice koje su odabrale Jeana i u prijašnjim su odgovorima branile njegovo vladanje.

Jean je smiren i razuman. On brani Juliju zato jer osjeća nešto prema njoj.

Jean brani Juliju zato što su imali romansu i jer misli da nikad nije kasno da se pokaje.

6.13. OSVRT NA CJELOKUPAN ANKETNI LISTIĆ

Općeniti dojam pročitanih odgovora je pozitivan. Žaljenje izazivaju djelomično ispunjeni listići, ali na to se nije moglo utjecati. Rezultati su očekivani, a neke su učenice odgovorile iznimno zrelo i mudro. Većina učenika kritizira Julijino otvoreno ponašanje, ali i Jeanovo iskorištavanje Julije. Kristinu je većina učenika odredila kao najmoralniju osobu

što je pomalo začuđujuće jer su općenito loši dojmovi o njoj i o njezinom vladanju prema Juliji. Muški dio ispitanika naklonjen je Juliji i osuđuje Jeanovo ponašanje. Neki su ispitanici navodili svoje dojmove za koje je upitno na temelju čega su ih stvorili (Jean voli Juliju), ali s obzirom na to da su ti navodi bez argumenata, to će ostati neobjašnjeno. Na temelju dobivenih odgovora, može se zaključiti da su djevojke kritičnije i da više osuđuju. Mladići su branili Juliju i osuđivali su Jeana. Djevojke koje su napisale da su katkad liberalnih, a katkad konzervativnih stavova odgovarale su opširno, promišljeno i zrelo. I one su bile kritične, ali ne samo prema Juliji, već prema svim likovima (njihov kritičan stav bio je vidljiv već i tijekom motivacije). Kritike su često bile objašnjene što je davalo ozbiljniji i vjerodostojniji dojam.

6.14. PRIMJERI DOMAĆE ZADAĆE

Izdvojila bih nekoliko domaćih zadaća koje su učenici napisali. Zadaće su predane bez potpisa kako bi učenici mogli otvorenije pisati.

Julijo, budi pametna i razmišljaj svojom glavom. Nemoj dopuštati da ti se drugi ljudi prepriječe na putu ka tvojoj sreći. Ne pomišljaj na samoubojstvo jer time nećeš ništa postići... Ti vrijediš više od svih njih i moraš to osvijestiti. Sada si možda posrnula, ali trebaš učiti iz pogrešaka. Budi pametna! Mlada si i imaš još cijeli život pred sobom.

Draga Julija!

Nemoj slušati Jeana! Sama moraš donositi svoje odluke i moraš pokazati čvrstinu svoga karaktera. Ako ga poslušаш, pokazat ćeš da si povodljiva i da je cijelo vrijeme manipulirao tobom. Ako je tvoj otac saznao za aferu s Jeanom, trebaš mu sve objasniti. Obrazloži razlog svega toga, ako postoji, ili ako voliš Jeana, priznaj tu ljubav! Možda će otac imati milosti i shvatiti kako ljubav nije u novcu i staležu, već u samoj osobi.

Rekao bih Juliji da slijedi svoje srce. Treba se izboriti za ljubav. Ne treba slušati druge ljude poput Kristine. Jean istinski voli Juliju i ona voli njega i mislim da ljubav treba pobijediti.

6.15. PLAN PLOČE

Plan ploče:

August Strindberg, *Gospođica Julija*

- August Strindberg: 1849. – 1912.
- *Gospođica Julija*: 1888.g., Stockholm
- *Augustpriset*
- naturalistička drama
- jedan čin
- tri lika: gospođica Julija, Jean, Kristina
- ivanjska noć
- odnosi među likovima
- otvoren kraj

6.16. OSVRT NA SAT

Gospođica Julija izazvala je pozitivne reakcije. Na temelju kratkog sadržaja učenici su shvatili radnju, a na temelju odabranih dramskih situacija mogli su analizirati odnose među likovima.

Kao pozitivne strane sata izdvojila bih angažman određenih učenika. Svi oni koji su bili zainteresirani za rad izvrsno su surađivali i davali su dobre i kvalitetne odgovore. Negativna strana održanoga sata je anketni listić koji nisu svi u potpunosti ispunili. Neki odgovori su bili nevažeci jer su bili neozbiljni i neiskoristivi (*Ne razmišljam o Jeanu., Ne znam.*). Kao viši cilj u nekoj dalekoj budućnosti može se postaviti održavanje sata nakon što su učenici pročitali dramu ili barem pogledali predstavu. Tijek sata i sama priprema bili bi drugačiji, no to ne umanjuje vrijednost održanoga sata na ovaj način. Vrijedno je otkriće da su učenici zainteresirani za dramu i pisca koji im nisu do tada bili poznati i možda će netko biti potaknut i zainteresiran i pročitati dramu tijekom ljetnih praznika.

7. ZAKLJUČAK

Diplomski rad prikazuje analizu likova i drame *Gospođica Julija* švedskoga autora Augusta Strindberga. Sažetak teoretskog dijela rada temelj je sata održanoga u školi.

Unutar samo jednoga čina i pomoću troje likova, August Strindberg stvorio je sukob koji je ostao otvorenoga kraja. Aristokratkinja Julija prekršila je tadašnja društvena pravila spavajući sa slugom Jeanom tijekom ivanjske noći. Planovi o bijegu nisu ostvareni i Jean kao konačno rješenje Juliji predlaže samoubojstvo. Tom scenom završava drama. Što je Julija učinila na kraju, Strindberg je prepustio mašti čitatelja.

Iako je drama napisana krajem devetnaestoga stoljeća i temelj sukoba su klasne razlike, radnja i problematika drame mogu biti aktualne i danas. Postoje li i u 21. stoljeću društvene, tj. klasne podjele? Mogu li nas društvene podjele ograničiti u našem ponašanju? Može li i smije li društveni status utjecati na izbor životnoga partnera? Ta pitanja dokazuju da je drama koja je nastala u Švedskoj godine 1888., aktualna i danas, 127 godina kasnije, i ne samo u Hrvatskoj, već i u čitavome svijetu. Kratka interpretacija i analiza likova ove drame trebale su potaknuti učenike da razmisle o tim pitanjima, ali i da upoznaju djelo i pisca koji je ostvario svjetski ugled, ali taj utjecao nije dopro i do naših škola. S obzirom na uspješno izveden sat u školi i na iskazano zanimanje, možda bi se drama *Gospođica Julija* trebala ponuditi na popisu izborne lektire.

8. LITERATURA

Biblija. Duda, Bonaventura, Kaštelan, Jure. Zagreb: Kršćanska sadašnjost. 1968: 31.-32. (Post, 39)

Carlson, Harry G. Strindberg: Biografska skica. *Prolog* 55/56. (XV) 83.

Carlson, Harry G. Strindbergova biblijska metaforika. *Prolog* 55/56. (XV) 83.

Diklić, Zvonimir. *Književnoznanstveni i metodički putokazi nastavi književnosti*. Zagreb: Školska knjiga. 2009.

Goranka Lozanović. Strindberg August. *Leksikon svjetske književnosti. Pisci*. Bašić, Sonja... [et al]. Zagreb: Školska knjiga. 2005: 1037.-1038.

Goranka Lozanović. *Gospođica Julija*. *Leksikon svjetske književnosti. Djela*. Bašić, Sonja... [et al]. Zagreb: Školska knjiga. 2005: 194.-195.

Halder, Alois. *Filozofijski rječnik*. Zagreb: Naklada Jurčić d.o.o. 2002: 223. natuknica moć.

Hägg, Göran. *Den svenska litteraturhistorien*. Stockholm: Wahlström & Widstrand. 2004.

Josimović, Radoslav. *Naturalizam*. Cetinje: „OBOD“. 1967.

Kant, Immanuel. *Kritika praktičkog uma*. Rijeka: NAPRIJED. 1974.

Lagercrantz, Olof. *August Strindberg*. Ungern: Wahlström & Widstrand Stockholm. 1982.

Machiavelli, Niccolò. *Vladar/Mandragola*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske. 1983.

Matijašević, Željka. Histerija i rod. U: *Filozofija i rod*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo. 2005.

Mattes, Wolfgang. *Rutinski planirati – učinkovito poučavati*. Zagreb: Naklada Ljevak. 2007.

Mattes, Wolfgang. *Nastavne metode. 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*. Zagreb: Naklada Ljevak. 2007.

Meidal, Björn, Wanselius, Bengt. *Strindbergs världar*. Stockholm: Bokförlaget Max Ström. 2012.

Opća enciklopedija. Sv. 5 L-Nj. Ajanović, Ivona... [et al.] Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod. 1979: 694. natuknica naturalizam.

Hrvatska opća enciklopedija. Sv. 7 Mal-Nj. Bidjin, Darko... [et al.] Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. 2005: 389. natuknica moć.

Rosandić, Dragutin. *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga. 1986.

Slavić, Dean. *Peljar za tumače*. Zagreb: Profil. 2011.

Strindberg, August. *Fröken Julie*. Södertälje: Norstedts. 1993.

Strindberg, August. *Gospođica Julija*. Zagreb: ZORA – GZH. 1977.

Söderström, Göran. Strindbergovo slikarstvo. *Prolog* 55/56. (XV) 83.

Söderström, Göran. Strindbergove ideje o senografiji. *Prolog* 55/56. (XV) 83.

internetski izvori:

Augustpriset. <http://www.augustpriset.se/> 13. svibnja 2015.

Institutet för språk och folkminnen. Julia.

<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/namn/personnamn/dagens-namn-i-almanackan/kalender/namnsdagar/namnkalendar/2013-11-07-julia.html>

3. srpnja 2015.

Institutet för språk och folkminnen. Kristina (Kristin).

<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/namn/personnamn/dagens-namn-i-almanackan/kalender/namnsdagar/namnkalendar/2013-11-07-kristina-kristin-christina-m.fl.-former.html> 3. srpnja 2015.

Leksikon književno-kulturnoga nazivlja. Leksikografski zavod Miroslava Krležę (u izradi). Natuknica: moderan prodor. <http://lkkn.lzmk.hr/natuknica/moderan-prodor/> 18. lipnja 2015.

Nordiska museet. Svenska trender och traditioner.

<http://www.nordiskamuseet.se/aretsdagar/midsommarafton> 10. svibnja 2015.

Svenska filminstitutet. Svensk filmdatabas.

<http://www.sfi.se/sv/svenskfilmdatabas/Item/?itemid=4480&type=MOVIE&iv=Basic>

3. srpnja 2015.

SAŽETAK

August Strindberg jedan je od najpoznatijih švedskih pisaca. Njegova drama *Gospođica Julija* jedna je od najizvođenijih švedskih drama i ona je sastavni dio švedskih lektira. Ovaj diplomski rad sastoji se od teoretskoga dijela o samoj drami i od metodičkoga dijela koji prikazuje sat održan u hrvatskoj školi.

Drama se sastoji od jednoga čina. Pokretači radnje su likovi gospođica Julija, kuharica Kristina i sluga Jean. Radnja se odvija ivanjske noći tijekom koje se Julija ponaša neobuzdano i zavodi slugu Jeana. Spavajući s Jeanom, prekršila je društvena pravila i oboje traže rješenje koje će ih spasiti.

Održan je sat o *Gospođici Juliji* s naglaskom na analizu likova. Učenici su dobili uručak s kratkim sadržajem i s izdvojenim dramskim scenama. Drama je dobro prihvaćena i interpretacija je, unatoč radu na uručku, a ne na samom djelu, bila uspješna. Učenici su rješavali i upitnik o likovima koji pokazuje da učenici ne osuđuju Juliju, već Jeana, dok su učenice kritičnije prema Juliji.

Uspješno održan sat u školi dokazuje da su učenici zainteresirani i za manje poznate autore i da bi se *Gospođica Julija* mogla staviti na popis izborne lektire.

KLJUČNE RIJEČI: *Gospođica Julija*, August Strindberg, stališ, moć, interpretacija

KEY WORDS: *Miss Julie*, August Strindberg, class, power, interpretation